

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

БҮРЯАД ҮНЭН

Бүгдэд
арадай
газетэ

1995

СЕНТЯБРЬ

2

Намарай хинхүх бишгэн
харын 8
СУББОТО
гарагай 7
№165 (19259)
Газетын сэн
хэлсэгтэ.

Мүнөөдэрэй
шухам
асуудал

ҮНЖЭГЭН ЗӨӨЛЭН

БУРЯАД ХЭЛЭМНАЙ

2

радиоэлектронико, англи хэлэнэй американ
диалект, Америкын түүхэ, Буряадай түүхэ, психологи
гэхэ мэтэ болоно.

Мүнөө үедэ манай гимназийн дэргэдэ МинКЭБИ
(Мировая культура. Экология. Бизнес. Инициатива)
гэһэн соёлой болон эрдэм хуралсалай түб
байгуулагдалхай. Энэ түбэй болон манай гимназийн
хамтын проект "Соёлой үүсхэл" (Соросой жаса)
гэжэ нэрэтэй програмнуудай конкурсдо
хабаадахадаа, байгша ондо 2-дохи шатын грант
гэһэн шанда хүртгэһэн байна. Тийгэжэ манай
программа уласхоорондын Соросой жасаһаа мүнхэн
туһаламжада хүртэхэ болонхой.

Манай Буряад кафедрин хүдэлмэридэ Д.
Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ
хургуулийн буряад факультетэй хүдэлмэрилэгшэд,
эрдэмэй докторнууд болон кандидатууд,
профессорнууд Э. Р. Раднаев, В. И. Золхоев, В. Б.
Нахатов, С. М. Бабушкин болон бусад ехэ туһа
хүргэдэг. Кафедрынманай эрдэмэй талаар
хүтэлбэрилэгшэ. Э. Р. Раднаев юм. Эдэ багшанар
хурагшадтай тусхай курсануудые,
факультативуудые уншадаг.

Гимназийн тусхай хэсгээр буряад хэлэн
заагдахадаа, бусад хэлэнүүдэй дунда өөрынгөө
онсо нуури эзэлжэ шадалхай. Гимназийн бүхэ
хурагшад үндэһэ яһанай илгаагүйгөөр бултадаа
буряад хэлэ шудална. Мүн бидэ буряад хэлээр
үнгэргэдэг олимпиадануудта хабаадагбди.
Тийхэдэ манай хурагшад Зоригто Лысиков, Алдар
Чирипов гэгшэд эрхимүүдэй тоодо ороо хэн.

Хургуулимнай багшанар хуралсалайнгаа
програмнуудые өөһэдөө зохёожо табидат юм.
Үнгэрхэн хуралсалай жэлдэ Гэсэрэй 1000 жэлэй
ойдо зориулжа, олон тоото уулзалгануудые, эрдэмэй
конференцинуудые үнгэргэһэн байнабди. Манай
кафедрын багша А. Ц. Шагдунова 9-дхи классай
хурагшадтай Гэсэр тухай тон һонирхолтой нээмэл
хэшээл үнгэргэжэ, ехэ хайшаалда хүртөө хэн.

Мүн манай багша В. С. Гарматарова үхибүүдтэй
байгаали хамгаалаха хараа шэглэлтэйгээр хүдэлдэг.
Эхин классуудайманай багшанар Д. Ц. Шоноева,
Ц. Ц. Жамбалдагбаева хүүгэдые хэлүүлжэ,
уншуулжа хургахадаа, тэдэнэй наада тон зохидоор
хэрэглэн заадаг туримтай. Мүн Т. А. Цыренжапова,
Е. Г. Базарова гэгшэдэй авторска програмнууд
дотор буряад арадайманай ёһо заншал үргэнээр
харуулагданхай. Мүн манай кафедрин залуу багша
Д. А. Дандарон хургуулидамнай үнгэргэгдэһэн
"Түрүү бэрхэ багша-95" гэгһэн конкурсдо эрхимээр
хабаадажа, гимназийн бэрхэ багшанарай тоодо
ороо.

Бидэ литературингаа зарим хэшээлнүүдые Х.
Намсараевай нэрэмжэтэ уран зохёолой музей соо
үнгэргэдэгбди. Мүн бидэнэр Ц. Сампиловай
нэрэмжэтэ уран зурагай музейтэй, "Улыгэр" гэгһэн
хүүхэдэй театртэй, Х. Намсараевай нэрэмжэтэ
буряад драмын академическэ театртэй нягта
холбоотойбди. Гада манай хүдэлмэридэ Бүгдэ
буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй түрүүлэгшэ
Д. Н. Дугаров ехэ туһа хүргэдэг. Байд гээд лэ
хургуулидамнай выставкэнүүд үнгэргэгдэжэ
байдаг.

Мүн Буряадайманай уран зохёолшо манда
айлшаар эрэдэг. Жэшээнь, Ц. Д. Дондокова, Ц.
Дондогой, Б. Дугаров, А. Талхаев, Д. Султимов
болон бусадтай хурагшаднай уулзажа байдаг юм.

Буряад хэлэнэйманай хүгжэлтэдэ гимназийн
директор А. А. Мункуева ехэ анхал хандуулдаг.
Тийгэбэ яабашье, манай ажалда зарим тэдэ
дугуу дунданууд бии ааб даа. Хурагшад үзэһэн
буряад хэлээ хэрэглэхэ арагүй байдаг. Мүн һая
үзэгтэ ороһон хурагшадтай уншаха ном тон үсөөн
гэхэ мэтэ.

Бадма-Ханда ПУРБУЕВА,
3-дахи лингвистическэ гимназийн буряад
хэлэнэй кафедрые даагша.

ЭСЭГЭ ОРОНОО ХАМГААЛГЫН АГУУЕХЭ ДАЙНАЙ
ВETERАНУУДА, МИЛИТАРИС ЯПОНИИЕ БУТА
СОХИЛГОДО ХАБААДАГШАДТА

ХАНДАЛГА

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай хүндэтэ ветеранууд,
болон милитарис Япониие бута сохилгодо хабаадагшад!

50 жэлэй саада тээ, 1945 оной августын үдэрнүүдтэ милитарис
Япониие һамна бута сохилгоор, тэрэнэй бээ тушаалгаар дэлхэйн
хоёрдохи дайн дүүрээ хэн.

Энэ үнэн зүб, сүлөөлэлгын тэмсэлэй дүнгүүд, туйлагдаһан Илаалтын
һүр жабхалан манай ороной арадуудай эбдэршэгүй бата нэгэдэлые,
хани барисаае, баатар сэрэгшэдэй Эхэ орондоо үнэн сэхэ байһые
гэршэлэн харуулаа.

Барууншье, зүүншье зүгүүдтэ хатуу шэрүүн байлдаануудай дүлэтэ
хартгинуудые дабажа гараһан баатар зоригтой сэрэгшэдээрээ Буряад
орон хамгаалхо ёһоороол омгорхоно. Буряад ороной хэдэн
мянгаад баатар сэрэгшэд Квантун армие бута сохилгодо, Урда
Сахалиниие, Хүриилэй олтирогуудые, Солонгос хахад аралые
сүлөөлэлгын десантна операцинуудта эдэбхитэйгээр хабаадаа.
Тэдэнэр сахилгаан мэтэ түргэнөөр үнгэрһэншье һаа, дэлхэйн
хоёрдохи дайнай суута операцинуудай нэгэн гэжэ тоологдог эдэ
туладаануудта баатар габьяа харуулжа, хэтын хэтэдэ залиршагүй
алдар солотой болоо.

Байлдаануудта һаа бараһан баатар сэрэгшэдэй дурасхаал хэтэ
мүтхэдөө сахигдаха. Мүнөө амиды мэндэ ябаһан дайнай ветеранууд
болон дайнай ара талада эсэхэ сусахаяа мэдэнгүйгөөр ажаллажа,
Илаалта шэрээлсэгшэд энэ бэлэн бэшэ сагта Илаалтын Тугые дээрэ
үргэн ябаһаар зандаа.

Дайнай хүндэтэ ветеранууд - милитарис Япониие бута сохилгодо
хабаадагшад, Таанадые Буряад Республикын Президент, Буряад
Республикын Арадай Хурал болон Правительство Илаалтын 50
жэлэй ойгоор халуунаар амаршална.

Буряад Республикын

Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ

А. В. ПОТАПОВ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ

М. И. СЕМЕНОВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ
ДЕПУТАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай зургаадахи сессии 1995
оной сентябрийн 4-нэй 10 сагта Арадай Хуралай Заседанинуудай
зал соо нээгдэхэ.

Депутатууд болон сессидэ уригдагшадые бүридхэлдэ абалга
сессийн нээгдэхэ үдэр 8 час 30 минутаһаа Заседанинуудай залы
фойе соо үнгэргэгдэхэ.

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

"Россин Федерацийн болон Буряад Республикын гүрэнэй засагай
зургаануудай хоорондо эрхилхэ хэрэгүүд ба эрхэ түлөөлэлгэнүүдые
амьарлаха тухай" хэлсэндэ Россин Федерацийн Президент Б. Н.
Ельцин, Буряад Республикын Президент А. В. Потапов Кремль соо
байгша оной августын 29-дэ гараа табья гээд газетэдэ мэдээсээ
һэмди.

Хэлсэндэ гар табихаяа Буряад Республикаһаа ошоһон делегацие
хүтэлбэрилэгшэ - Республикын Президент - Правительствые
толойлогшо А. В. Потапов олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй
түлөөлэгшэдтэй пресс-конференци үнгэргэбэ.

Тэрэ иигэжэ хэлээ:

— Россин Федерацийн ба Буряад Республикын гүрэнэй засагай
зургаануудай хоорондо эрхилхэ хэрэгүүд ба эрхэ түлөөлэлгэнүүдые
амьарлаха тухай хэлсээн манай республикада түүхэтэ удаа шанартай
үйлэ хэрэг болоно. Россин Федерацийн гансал 5 субъект иимэ
хэлсээ баталһан байгаа.

Москвада гар табигдаһан хэлсээнэй үндэһөөр республикымнай
социально-экономическа байдал саашадаа хайжарха хараатай.

Буряад Республикын экономическа онсо эрхэ байдалтай регион
болоно гэжэ хэлсээн соо заагдаба. "Байгал тухай" Россин Федерацийн
Хуулийн үндэһөөр, Байгалай оршон тойронхи байгаалие хамгаалха,
Россин Федерацийн Правительство БАМ-ай барилгада мүнгэ һомолхо
гэхэ мэтын шухала асуудалнууд зүбшэгдөө. Тийхэдэ бидэ
республикада амин шухала хэдэн асуудал шийдхэхэдэ туһалхыень
Россин Федерацийн Президентые гуйбади.

Тус хэлсээнэй үндэһөөр республикын социально-экономическа
хүгжэлтын холын хараата программа зохёогдохо байна.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семенов
тус дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай тогтобо.
"Нютагай өөһэдые хүтэлбэрилгын зургаанууд тухай" Россин
Федерацийн Хуулида Россин Президент Б. Н. Ельцин гараа табья
гээд тэрэ мэдээсээ.

Журналистнуудай асуудалнуудта тэдэнэр харюусаба.

Манай корр.

УРАГУУДА
ба ной
малта т
агшад
хүртгэн
хүтлөө
АВТОРА

ЕХЭ
ӨНН
АДА

роний
Борис
сугуу
бур
хаяхан
эгдэһэн
эзэлхэ
рхим эр
ин байг
в уласхо
уриско
орилто
о оло
да нир
ин бар
ран-Пр
е мур
а.

шынэ -
Дорж
ЕВГА
ушар
удам
а ман
зүгэ
уула
1-дэ
Алтай

ТТЭЛ

Блок
гэгдэ
1-дэ
1-дэ
1-дэ

УНШТЫ, ТАНАСАГТЫ:

2-дохи нюурта. Буряад
Республикын Арадай Хуралай VI
сессие утгуулан Д. Дамбаев:
"Эсэһэн баталхын тула"; Н.

Цыганкова: "Һунгагшад
эдэбхитэ өхөөр дуудыдаха".
3-8-дахи нюурнуудта. Эсэгэ
орондоо хамгаалгын Агууехэ
дайнай дүүрбээр 50 жэлэй ой
гүйсбэ. Т. Ламбаев: "Тийгэжэ эсэгэ
табигдаа хэн"; "Һуушын

гуладаан эгээл хүндэ хүшэр"
("Правда" газетэдээ); Е.
Прогтева: "Бэе бээе ойлогхо
шата".
4-5-дахи нюурнуудта. "Толи".
6-7-дохи нюурнуудта. "Байгал
шадарай шотагуудта.

Буряад Республикын Арадай Хуралай VI сессиие угтуулан

ЭСЭСЛЭН БАТАЛХЫН ТУЛА

Россин Федерациин Конституциин 8-ахи бүлэгтэй зохилдуулан, Россин политическэ байгуулалтые хубилгалгын эрхэ байдалда нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ соносхогдонхой гээшэ. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ тухай Федеральна хуули даб дээрэ эсэслэн баталагдаагүй байһаар. Россин субъектнүүд энэ талаар эдбхи үүсхэлтэй байжа, Гүрэнэй Дүүмһээ урид "Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ тухай" Хуули баталан абанхай юм.

Буряад Республика өөрынгөө Хуулие баталан абаха гэжэ оролдоло. Тодорхойлбол, "Бурятия" газетын 1995 оной майн 24-нэй дугаарта "Буряад Республика доторхи нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэе эмхидхэлгын юрэнхы ёһо гуримууд тухай" Хуулиин проект толилогдожо, арад зоной зүбшэн хэлсэхэ эрхэ нүхсэл одоон байна. Тус Хуулиин проект Буряад Республикын Арадай Хуралай, Президентын, Правительствын аппаратай хүдэлмэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар 21 райондо, Улаан-Үдын болон бусад хотонуудай 24 ажалша коллективүүдтэ зүбшэн хэлсэгдэһэн юм. Хуулиин проектые зүбшэн хэлсэлгын үедэ 120 гарай нэмэлтэнүүд, хубилгалтанууд оруулагдаа. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ тухай асуудал шийдхэхэдэ, манай хуули дотор арад зоной түүхэ, уг заншал болон бусад зүйлнүүд хараада абтаха зэргэтэй. Жэшээлхэдэ, бага арадуудай үндэһэн шэнжэ шанар, тэднэй дунда олон зуун жэлэй ёһо заншал сахигдаха ёһотой. Тусхайлбал, хасагууд. Тэднэр бага арадуудай гү, али үндэһэтэнэй бүлэгүүдэй тоодо ородоггүй ха юм. Россин Федерациин Верховно Советэй 1992 оной июлиин 16-да баталан абанхай "Хасагуудые сагааруулаха тухай" тогтоолой ёһоор, хасагуудай олоороо ажаһуудаг

газартатерриториальна шийтхн өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ тогтоохо эрхэ олгогдон байна. Тэднэр урдань үмдэдэг хубсаһа хунар, нэмэлтэй ябаха гэхэ мэтэ эрхээ мүнөө хүсэд эдлэжэ эхилэнхэй ааб даа.

Буряад Республикын Арадай Хуралай табадахи сесси дээрэ "Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын юрэнхы ёһо гуримууд" гол түлэб зүбшэн хэлсэгдээд, нэгэдэхэ уншалгаар баталагдан абтаа һэн.

Байгша оной сентябриин 4-дэ нэгэдэхэ Арадай Хуралай зургаадахи сесси дээрэ тус Хуулиин проектые дахинаа хаража үзэхөөр хараалагдайхай. Арадай Хуралай Гүрэнэй байгууламжын, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын, хуули ёһоной, гурим ба журамай талаар комитеттэ проект наринаар харагдажа, "мүлигдэнэ" гээд мэдэжэ байгаа ёһотойт.

Ушарын юуб гэхэдэ, олон тоото хуулинууд баталагдан абтадаг, тэднэй олонхинь үшөөд болбосороогүй байдаг гэжэ эрдэмтэд тоолоно. Хуули гаргалгые хайжаруулаха талаар уласхоорондын II конкурсын эмхидхэлэй комитетдэй түрүүлэгшэ С. Кузнецов "Россин Федерацида жэл бүри 35000 хуулига документнүүд баталагдан абтадаг, олонхи ушарта тэднэ ондо ондоогоор тайлбарилгдан зүрилдэг, тэднэй 60 процентнь хэблэгдэггүй юм" гэжэ заалан байдаг. Тимэрхүү бирагүй байдалда орохо ябадалые зайсуулахын тула дээрэ дурдагдан комитет хуулиин үгэ бүхэнхэ хэблэгдэггүй харюусалгатай болгохын түлөө оролдодогынь ойлгосотой. Тодорхойлбол, нэмэлтэнүүд ба хубилгалтануудые оруулахадаа хуули соо дутуу дунда, ойлгосогүй юмэ оройдоошье олохо аргагүй болгохо гэхэн эрмэлзэлхын хүсэлдэһэй гэжэ ханахаар. "Буряад Республика доторхи нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэе эмхидхэлгын юрэнхы ёһо гуримууд" республикын бүхы районуудта ажалшадай суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ, районуудай

хүн зоной, хүтэлбэрилгшэдэй ханамжа дурадхалнууд хүлээгдэн абтаа гээд хэлһүү.

Жэшэнь, Зэдын аймагай захиргаанай зүгһөө Арадай Хуралда эльгээһэн нэмэлтэнүүд ба хубилгалтанууд тухай хуряангыгаар дурдаа.

Зэдын аймагай захиргаан "Арадай үүсхэл" гэхэн 1-дэхи бүлэгтэй статья иигэжэ бэшхые дурадхаа һэн: "Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаанууд нютагай референдум үнгэргэхэ үүсхэл гаргаха эрхэтэй". Тус нэмэлтын удаа 38-ахи статьягай 1-дэхи, 2-дохи, 3-ахи статьянууд 2-дохи, 3-ахи, 4-дэхи статьянууд болохо байна. Зэдынхидэй дурадхал хуулида оруулагдаа, "арадай эдбхи" гэхэн үгэнүүдыень "эрхэтэн зоной эдбхи" гэхэн үгэнүүдээр хэлсэгдээ һэн. Энэ хоёр үгын удха шанарые, илгааные хайнаар ойлгохын тула Ожеговой "Ород хэлэнэй словарь" нээхэ баатай болодоно.

"Арадай", "эрхэтэн" гэжэ үгэнүүдэй удха тус словарь соо хайнаар тайлбарилгданхай байна бшуу. "Арадай үүсхэл" гэшэнь дэлгэрэнгүй удхатай, харин "граждан үүсхэл" гэшэнь тодорхойгоор тайлбарилгданхай, хуули соо эгээн таарамжтай үгэ гэжэ ойлгогдон байна. Тимэрхээ хуулиин проектын 40-дэхи статьяе "Эрхэтэн зоной үүсхэл" гэжэ нэрлээдби.

Үшөө нэгэ заһабари гэхэдэ, "хунгагдан түлөөлэгшэдэй ойроо хүртэшгүй байлга" гэхэн үгэнүүдые статья сооһоо зуража хаяхые дурадхаа һэн. Тэрнэ дэмжэгдэггүй. Яахаддаа гэхэдэ, энэнь хэрэгтэй гэжэ комитетин гшүүд тоолоо һэн.

Иимэрхүү олон жэшээ дурдажа болохо. Гэбшье эдэ бүхы ханамжа, дурадхалнууд тухай Арадай Хуралай сесси эсэслэ баталагдан абтаха бээ гэжэ найдая.

Д. ДАМБАЕВ,
Буряад Республикын
Арадай Хуралай хуули
ёһоной управлениин ахмад
мэргэжэлтэн.

ХУНГАГШАДАЙ ЭДЭБХИН
ЕХЭЭР ДУЛДЫДАХА

Буряад Республикын Арадай Хуралай зургаадахи сесси байгша оной сентябриин 4-дэ нэгэдэхээ байна.

Тус сесси дээрэ бусад асуудалнуудтай хамта "Буряад Республикын нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хунгалта тухай" Хуули зүбшэн хэлсэгдэжэ, баталан абтаха ёһотой. Тус Хуули тон шухала удха шанартай гээд онсолон тэмдэглэе. Юундэб гэхэдэ, тус Хуулида түшгэлэн, арад зомнай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудта өөһэдынгөө түлөөлэгшэдые шэлэн хунгажа, Үндэһэн Хууляар олгогдон өөрынгөө эрхэ эдлэхэ ёһотой болоно бшуу. Хунгуулиин бюллетень хайрсаг соо табихадаа, хунгагшада ямар политическэ хараа шэлгэл баримталхаб, ямар хүнүүдэй түлөө дуугаа үгэхэб гэжэ гэршэлнэ бшуу.

Арадай Хуралай табадахи сесси дээрэ "Буряад Республикын нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хунгалта тухай" Хуули нэгэдэхэ уншалгаар даб дээрэ абтаа һэн. Мүнөө болохоёо байһан сесси дээрэ тус Хуулие статья статьягаарнь зүбшэн хэлсэхэ болоно. Бүхыдоо аяар дүшэн статья тус Хуули дотор тоологдоно.

Хуулиин проектын ёһоор, түлөөлэгшэ зургаануудай гшүүд - депутатуудһаа гадна нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай гуулаанууд болон зайһанууд хунгагдаха байна. Буряад Республикын харьяата газар дээрэ саг үргэлжэ ажаһуудаг 18 наһатай болоһон эрхэтэд депутатуудаар хунгагдаха байгаа хаань, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаанай толгойлогшоор 21 наһатайһаа эрхэтэд хунгагдаха юм. Городой, районууд болон аймагуудай газар дээрэ саг үргэлжэ ажаһуудаг хүн хунгагдаха ёһотой гэжэ Хуули соо хэлэгдэнэгүй.

Сэрэгэй албатанай нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хунгалтада хабаадаха тухай асуудалаар табадахи сесси дээрэ арсалдаан болоһон байха. Гэбшье, "Тус тус харьяата газар дээрэ сэрэгэй албанда татагдахаһаа урид саг үргэлжэ ажаһууһан сэрэгэй алба хаагшад хунгалтада хабаадаха эрхэтэй гээд Хуулиин проект соо бэшэгдэбэ. Гэбшье удаадахи сесси дээрэ тус асуудалаар арсалдаата хөөрөлдөөн үргэлжэлхэ байха гээд хүлээгдэнэ. Ушарын юуб гэхэдэ, хунгалтада сэрэгшэдэй хабаадаха эрхэ хаһагдаба гээд сэрэгэй командовани элдэб дээдын зургаануудта, тэрэ тоодо арадай сүүдгэшье хандаһан байна бшуу.

Хуулиин проектын ёһоор, депутатда кандидатуудые, мүн

нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын гуулаан тушаалда кандидат дэбжүүлхэ эрхэ хунгуулиин нэгэдэхэ хунгагшада олгогдон хунгуулиин нэгэдэхэ хунгуулиин болохо үндэһэн хара урид бүрдхэлдэ байха ёһотой. Зүгөөр 1995 хунгалтын урда тээхэн нэгэдэлнүүд, хүдэлөөн боложо эхилээ һэмнай мүнөө тиимэ юумэн боло гээшэ.

Хунгагшад хурадаг, ажаһуудаг кандидатнуудые дэбжүүлхэ эрхэтэй. Тиихэдэ эрхэтэй өөрыгөө дэбжүүлхэ гэжэ тэмдэглэе. Хуули проектын тус Арадай хунгагшад хайшааха байһанайдалтай.

Бүридхэлдэ абтаһан бүхэн хунгуулиин байгуулаха эрхэтэй. Тэрэ гадуур ондоо мүнэн хунгагшаалагдаха ёһотой.

Список соо оруулагдаа хунгагшадай гурбанай хубиһаа үсөөн бэшэ хүн дуугаа үгөө хаань, хунга болобо гэжэ мэдэрэгдэхэ хунгалтада хоёрдохитур гэжэ хараалагданай. тиимэһээ хунгагшада кандидаттай түлөөдуугаа үгэ хайн ойлгохо ёһотой боло

хунгалта үнгэргэхэ эмхидхэлэй хүдэлмэри зургаануудта Хуулиин дотор горитой ажаһуу хандуулагдаһа. хунгуули комиссинууд түрүүлжээндэ энэ тоодо ороно хунгуулиин нэгэдэхэ хунгагшадай дурадхалнууд иимэ комиссинууд байгуулагдаха ёһотой хунгалта тухай хуулиин үнэн сэхэ, сүлөөтэ хунгагша дэмжэдэг хүнүүд комиссинуудта оруулагдаа зэргэтэй.

"Буряад Республикын нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хунгалта тухай" Буряад Республикын Хуулиин гурба хахад жэлһээ үлү саг республика дотор зүбшэн хэлсэгдэжэ байһанхай. эрдэмтэд болон юрист зүгһөө тус Хуулиин гурба хайшаагдаа гээд онсолон Эдэ бүгэдэһөө уламжлал нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаанууд толгойлогшонорые демократиин оршон байһа хунгага арга боло республикын эрхэтэн боло олгогдохо гэжэ найдадаг.

Манай республика нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаанууд хунгалта түрүүлжэ үнгэргэгдэхэн гээшэ.

Н. ЦЫГАНА,
Буряад Республикын
хунгуулиин комиссинууд

Коммерческэ "Монолитстрой" предприятиин коллектив, мүнөө гэр байрын томо комплексын барилга захаланхай. Тус комплекс табан дабхартай 15 гэрэй зэргын хэмжээнэй талмайтай болохо юм.

Сергей Балусевай хүтэлбэрилдэг электро-хабсаргагшадай бригада предприятияда онсо шалгаран хүдэлнэ. Бригадада дүн хамта дээдэ разрядтай 7 электро-гагнууршад хүдэлдэг байна. Тэднэй дунда Борис Васильев, Бимба Банзаракцаев гэгшэд шударгы бэрхэ ажалаараа суурхана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Борис Васильев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҮГЫ БОЛОЖО МАГАД

Арбан жэл болоходо, Каспийн далай соо хилмэ заһанууд огто үгы боложо магад гээд Иранай "Шалат" компаниин мэргэжэлтэн Микаэль Мирзаи мэдүүлбэ. Далайн хойто хубида ямаршье хизаарлалтагүйгөөр энэ үнэтэй заһан баригдана гэжэ тэрэ онсолоо.

Тиимэһээ Каспийн далай шадар оршом гүрэнүүд хоорондоо хэлсээ баталжа, хилмэ бариха хэрэг гуримшуулха ёһотой гээд Мирзаи тоолоно.

(нонинбоо)

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүүрэнээр 50 жэлэй ой гүйсэбэ

1945 оной сентябриин 2-то дургаан жэл соо үргэлжэлэн дэлхэйн хоёрдохи дайны дүүрэн хон. Милитарис Японий Квантун армие совет сэрэгүүдэй илахан ушар энэ дайнда эсэс табиһан түүхтэй. Энэ дайнда манай нутагай олон сэрэгшэд хабаадалсаһан байха юм.

Могойтын районой Ушарбай буурида Улаан Одоной, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай орденуудай кавалер ветеран Бальжинма Нанзатович Нанзатов ажалуудай хон. Нотагай хүндтэй хүнүүдэй нэгэн байһан энэ ахатай тухай хооронзон.

Дайнай эхилхэдэ, сэрэгэй албанда татагдаһан багша нэргэжэлтэй Бальжинма Нанзатов фронт элгэхиме гуйһан рапорт оло дахин бэлэһэн байха. Тээд харюудань: "Ши мүнөө эндэ, зүүн зүгтэ хэрэгтэйш. Зүүн хилэмнай бата харуулай байха ёһотой", — гэжэ хэлэдэг хон. Дайнай һүүлээр түүхын эдэб литература уншажа, тэрэ уелн сэрэгэй байра байдалме һайса шуудалһан. Бальжинма Нанзатовичаа Квантун армийн эсэс тухай тон тодорхой хоороо дуудалһан хүм.

Миллионһоо үзүү сэрэгшэдтэй Квантун армие дарахын тула Совет правительство Алас-Дурна зүг руу горитой сэрэгэй хүснүүдмэ шалгуулаа бэлэ. 1945 оной август багаар эндэ миллион хахад совет сэрэгшэд ороной баруун тэрэнэ, 9-12 мянган километрэй зайе гаталан, сэрэгэй техниктэй хамта түмэр харгыгаар зөөгдөө хон. Энэ хахад түүхэдэ нэгэтын бэлэһэн ушар байгаа. Жэжээнэ, 1945 оной ашарһаа ишн, хүрэтэр хугасаа соо Алас-Дурна руу снэригд болон шондудтэй аяар 5000 вагон эрэл хон. Тингэжэ ганса Алас-Дурна 1-дхи фронт 800 мянган шахуу мүнэ болон снэригдэн болоһон юм.

Забайкалин, Алас-Дурна 1-дхи, 2-дохи фронтнуудан Монголой Армайд реинформацион армийн сэрэгүүд Номгон далайн улаан Улаан Тугта Амарай армийтай хамта япон армие үлэһэн дарагдаа хабаадан хон.

Советскэ Союзан Маршал Р.Я.Машиневскийн команддаг Забайкалин фронт Гоби болон Хингаанай үндэр хадагуудмэ гаталан, саашаада Манжууран түбэй районууд руу довтолоон ороһон юм. Алас-Дурна 1-дхи фронтн сэрэгүүд Советскэ Союзай Маршал К.А.Мерцковскийн удирдалга доро Забайкалин

фронтмэ утгуулан тэгүлжэ, гол сохиотомо Муданьцзын руу шалгуулаа. Харин Алас-Дурна 2-дохи фронт (командагшань армийн генерал М.А.Пуркаев) Благовещенскэ болон Цинцар-Харбинтай зүг руу довтолоон юм.

Энэ операцин тон хүндэ эрхэ байдалда үнгэрхэ байһые, мүн дайсанай бэхилэлтэнүүдэй олон дахараар, ороогоор зоёгодоһые хараада абажа, Советскэ Союзай Маршал А.М.Василевскийн хүтэлбэри доро совет сэрэгүүдэй Главна командовани бии болгоо бэлэй.

Тингэжэ 12-августын 9-һөө СССР Японтой дайлагдажа эхилэ хон. Утаашаа 5000 километр, харин гүнзэгнүүдөөрөө 200-800 километрэй тухай болохо фронт дээрэ байдаанууд наяршаба. Сүл гүби болон үргэн тала дээгүүр, хада уулануудмэ, ула, нурууудмэ, намагтай газармэ нэглэлэн, айхабтар түргээр урагшаа дабшаһан совет сэрэгүүд түүхэдэ үзэгдөө, дуудлаагүй сэрэгэй операци бэлүүдэ хон. Оройдоол 24 үдэр соо болоһон байдаануудай туршада манай баатар сэрэгшэд Квантун армие һамна бута сохижо шадаа бэлэй.

ИИГЭЖЭ ЭСЭС ТАБИГДАА НЭН...

—Августын 9-нэй һуни манай частинууд гүрэнэй хилэдэ гараа хон. Забайкалда үдэртөө тэсэхын аргагүй халуун боложо байгаа. Машинануудай радиаторнууд соохи уһан бусадаг хон. Харин Приморидо, Амар шадарай газар дайдаа ябахадамнай, айхабтар түргэн аадар оробо. Добтолохоо үнэһэн бидэн дээрэ луулаар адхаһан мэтээр бороо орожо мэдэбэ. Харгинууд машинан ябахада хүнэр болоһонбэ, хуу шабар шалбааг, зарим хүүрэнүүдмэ һандаран үрдэнэ хон.

Тээд манай сэрэгшэд эдэ мэтын ушарта һатажа банаагүй, хүсэ шадааа, эршэ зоригтоо зангидан, довтологын түрүүшын үдэрэй туршада дайсанай сэрэгүүдмэ гэдэргэнэ түрэн, 15-20 километр урагшаа дабшаба. Тингэжэ дайсанай ара талада ороо хонди, — гэжэ Бальжинма Нанзатович хооронзон хон.

ИИГЭЖЭ ЭСЭС ТАБИГДАА НЭН...

Эршэтэйгээр довтолон, августын 11-дэ Забайкалин фронтн сэрэгүүд Ехэ Хингаанай баруун энгэртэ хүржэ, үндэр уула дабаад, августын 18-19-дэ Хитадай зүүн хойто районуудай гүн руу шалгуулаа. Энэ баатаршалгата үйлэ хэрэгтэ генерал А.Г.Кравченко ударидагд 6-дахы гвардейскэ танкова арми онсо шалгараа. Генерал И.М.Макаровтай командалан 53-дахы армийн сэрэгшэд эрэлхэг зориг гаргаа. Оройдоол 6 үдэр соо довтолохоо, фронтн фронтдэ Манжууран түб районуудта хүржэ, Чанчунь, Мукден тэрэнэ тогтошгүйгээр дүтэлжэл байгаа бэлэй.

Совет сэрэгшэдэй дунда манай буряад олон хүбүүд энэ дайнда хабаадаа. Тэдэнэй баатаршалгыг ашаар Квантун арми бута сохигодо, 1945 оной сентябриин 2-то дэлхэйн хоёрдохи дайны дүүрэнэ түүхтэй юм. Дайгаа

манай манай сэрэгшэдмэ Хитадай, Корейн арад зон, Урда Сахалинда, Японий аралнуудта урма байртайгаар утгаа.

Илаалта туйлаһан сэрэгшэ Бальжинма Нанзатов түрэл нотагаа бусажа, багшынгаа ажал үргэлжэлүүлэ. Удаань наһанайнгаа нүхэр Цыбжид Балдановнтай Ушарбайн "Коммунизм" колхоздо хоншшоноор хүдэлөө юм. Арбан хүүгэдмэ—хоёр хүбүү, найман басага—алган дээрээ үргэжэ, ажалша бэрхэ хүнүүд болгожо хургаа.

Цыбжид абгай "Эхэ-Герой" гэгдэн медалтай, үнэр баян бүлхн хүндтэй ажы, хүгшэн ажы юм. Бальжинма Нанзатович хэдэн жэлэй урда наһанһаа нүшөө хон. Тээд тэрэнэй нэрэ үри хүүгэдтэн, аша, гушанартан үлэхэ, хэһэн хэрэгшын, баатарлг сэрэгшын шэн табия тухай дурасхаалын нотагай зоной дунда мүнхэ байха

ТИМУР ЛАМБАЕВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б.Н.Нанзатов (доодо ээргэдэ баруун талаһаа) үри хүүгэд болон эзэнэртээ.

Гэр бүлмэ альбомһоо.

БЭЭ БЭЭ ОЙЛГОХО ШАТА

1994 ондо 32-дохи хургуули дүүргэнэ Володя Калмаков хуржа байха үдөө хизаар ороноо шэнжэлгын олимпиадада хабаадажа, хоёрдохи хуури эзэлһэн юм. Шэлэһэн темэнтон х о м о р о й — "С и б и р с к о е интернирование" гэжэ нэрэтэй хон.

Плендэ ороһон япон яһатан 1945 онһоо эхилээд, СССР-эй Сибирьтэй эдэб нотагуудаар лагернуудта байрлажа, эдэб ажалда хабаадуулагдан түүхтэй. Буряад Республикада бүхэдөө 17.782 хүн байгаа гээд элэрнэ. Тэрэ тоодо, Захааминда 4000 хүн, Доодо-Онгостойдо—3500 хүн гэхэ мэтэ.

Эдэ японгон паровоз-вагон заабаарилгын хирпиисын, авиационно заводуудта хүдэлһэн, оперо ба баледэй театрай барилгада хабаадалсаһан юм. Ажамдарха байдальмэ хүндэ үбшэн элбэг, хоол дутамаг, журам хатуу шанга байгаа. Архивһаа одоһон мэдээнүүд олон. Харуудай байһан Немцов плендэ байһа япон сэрэгшмэ энэһэнэһын түлөө буудаж алаа гэнэ. 19 хүн тэрэдэһэн байна. Нэгэ бодхуулые бэдэржэ олоод, "хаагуур ябааши" гэхэдэнь, "айнуудтаар байрлажа ажаллааб" гэжэ харюусаа. Жомомой жэлнүүдтэ японгон нотагай зонтой харилсаха аргатай болоһон юм. Плендэ байһан үшөө нэгэ сэрэгшэ "Эдэ зон гансал һайн юумэ хэхэдэмнай һайнаар хандана" гэхэн харюу үгөө.

Манай эндэ байгаада, наһа бараһан японтоной хүүрнүүд Южлагай, хирпиисын, авиационно заводуудай, 18-дахы кварталай оршондо бии юм. Барилгын хэгдэһэнһэ боложо, зарим булсаннуудын оройдоо олдохоо болоо. "Сибирское интернирование" гэгдэн жаса эхилхэгдэжэ, тэрэнэй түрүүлгшэ, түүхын эрдэмтэ О.Д.Базаров плендэ байһан япон сэрэгшэд тухай шэнжэлгын, бэдэрэлгын ехэ хүдэлмэри эхилһэн байна. Плендэ хосоргошодой түрэлнүүд Японһоо эрэгжэ, хүүрнүүдмэ бэдэржэ, хүшөөнүүдмэ табижа эхилэ гэжэ мэдэһэнбэ.

Володя Калмаков энэ шэнжэлгээ эрдэмтэн О.Д.Базаровай хүтэлбэри доро бүтээгээ. Газетэдэ бэшэһэнэй хэрэг бии юм гүдэ гэжэ Володя хүдэлмэреэ намда харуулахдаа, хэлээ хон. Би хэрэгтэй гэжэ һананаб. Үнгэрһэн сагай үйлэ хэрэгүүдмэ ханажа, хургаал абажа ябаха гэжэ хүн түрэлтэнэй уялга болоно. Залуу хүбүүнэй саашанхи харгыда амжалта хүсөөд, буряад, япон арадуудай хоорондоо бээ бээ ойлгохо шата нэргэдээд байна гэжэ һананаб.

Е.ПРОНТЕЕВА.

ҺҮҮЛШЫН ТУЛАЛДААН ЭГЭЭЛ ХҮНДЭ ХҮШЭР

1945 оной августын 15—бээд гушааха тушаа зарлигта Японтой императорай гараа табиһан үдэр—хоёрдохи дэлхэйн дайнай дүүрэнэ үдэр гэжэ олохон оронуудта тоологдодог юм. Гэбшье бодото тулаалдаан үшөө хоёр долоон хонгоһоо үзүү сагта үргэлжэлжэ, иматал Токиогой тохойдо сентябриин 2-то "Миссури" гэжэ американ линкор дээрэ бээд тушааһан тухай актда япон түлөөлэгшэдэй гараа табилга элэгдэ эсэс табья болой даа.

Эдэ хоёр неделин туршада манай орондо ехэ удаа һанартай Хүриилэй десантна операци (1945 оной августын 18—сентябриин 1) бэлүүлдэгжэ, Номгон далайн хойто талахад япон милитаризмн эгээл томо бэхилэлтэ үгы хэдэ хон гэжэ мэдэһэнбэ. Хүриилэй аралнууд дээрэ хоёрдохи дэлхэйн дайнай үдэр горитой ехэ япон сэрэгүүд—60 мянганһаа дээшэ хүн, хэдэн зуугаад танк болон артиллерийн буурууд байрлаһан байна. Эдэ аралнууд дээрэ 600 самолёт буулгажа шадаха 9 аэродром баригдан юм.

Дайнай жэлнүүдтэ Хүриилэй аралнууд ямар нэгэ дүүрэг һон гэжэ удаадахи баримтанууд гэршэлжэ үгсэ. 1941 оной ноябриин һүүл багта Итурул олтирогой нэгэ тохойдо япон флотой самолёдуудмэ шэрэдэг оперативна содинениин онгосонууд сугларһан байгаа ха. Тээд эндэһээ Гавань олтирогууд тээшэ таваржа, тус содинениин самолёдууд декабриин 7-до Перл-Харборта байһан США-тай уһан сэрэгэй хүснүүдэй гол баазмэ гэгтэ болгодоһон байха юм. Имантал энд-һээ эхэ бэжа, япон сэрэгшэд 1942 ондо Аляскын нэгэ хүн болохо Алеутска улахо олтирогууд сооһоо ату болон Кыска олтирогуудмэ булимгаран эзэлдэг түүхтэй. Аяар жэлэй үнгэрһэн япон американид ехэ гэгдэлтэйгээр тэдэнэ бусаһан байха.

Дайнай жэлнүүдтэ Хүриилэй олтирогуудай яһан орондо ямар стратегическэ удаа һанартай байһаниин элээр харагдаа бэлэй. Ленд-хизин туримаар США-һаа СССР-тэ элгээдэгдэн аһанай ехонхи хуби гэхэ гү, али 70 процент шахуун Алас-Дурна зүгөөр гол түлэб Владивосток асартадаг байгаа гэжэ мэдэжэ. Тингэжэ Хүриилэй олтирогуудай

хажуугаар гарадаг байгаа, тинмэһээ манай тулаалдаан наймаанай онгосонуудмэ японгон удаан баригд байгаа юм. 170 нймэ ушар ушарһан, СССР-эй тут доро таваржа ябаһан 12 онгосо буудаджа, уһанда шонгээдэгдэн байна бшуу. Тингэжэ Хүриилэй хойто олтирогуудта сэрэгшидхээ ондоо хүн зон байгаагүй, нймэл ушарһаа манай Камчаткада сэхэ аюулай тохбоодоод байһаниншэ эли хааб даа.

Дайнай һүүлээрхи байдал түбхнүүлхэ тухай асуудал зүбшэн хэлсэһэн, 1945 оной февральда үнэгээдэгдэн Ялтын конференци дээрэ совет правительство дайнай һүүлээр Хүриилэй олтирогуудмэ, мүн Урда Сахалинмэ манай орондо бусааха тухай асуудал табижа, союзнигууд болохо США, Англин зүбшөөл абаһан байгаа. Энэһинэй Ехэ гурбанай Ялтын конференциин шийдхэбэри дотор бэшгэдэнхэй байха. Тингэжэ түүхын үнэн зүб байдал нэргээдэгжэ байгаа ха юм. Юб гэхэдэ, XVIII зуун жэлэй хоёрдохи хахадга Хүриилэй олтирогуудмэ ород гүрэнэйхид нэһэн, анаглажа эхилһэн түүхтэй. Харин һүүлдэн XIX зуун жэлдэ, юмэһэнэй буруу тээшэ эрьхэхдэ, эдэ олтирогууд (1855 ондо Урда Хүриил, харин 1875 ондо бусад олтирогууд) Японой мэдэлдэ ороһон байгаа гэшэ.

1945 оной августын 18-да Камчаткын бэхилэгдэһэн районой десантна бүлэг эдэ олтирогуудай эгээл хойто захын Шумшуда бууһан байха. Энэ бүлэгэй бүридэлдэ 101-дхи стрелково дивизи, далайн лехотын батальон, артиллерийн полк ороһон байдаг. Нипдэ дээрэ 9 мянган хүн тоологдобо. Тэдэниие Петропавловск-Камчатский хотодо байрлаһан Хойто Номгон далайн Флотилин 60 онгосо дэмжэһэн байгаа. Тингэбшье бидэ булжо хүсэтэй байгаагүйбди. Гансал Шумш олтирог дээрэ байрлаһан япон гарнизон 12 мянганһаа олон сэрэгшэдтэй байгаа ха юм. Шанга тулаалдаан болоо хон. Императорай зарим тооншгүй, япон сэрэгшэд хэдэн дахин довтолго хон, манай сэрэгшэдмэ далай руу хаяха нэдэлгэ гаргаһан байха.

Табан үдэр үргэлжэлһэн үсэд нэтрүү тулаалдаанай һүүлээр 1945 оной августын 23-да Хойто Хүриилдэхи япон сэрэгшэд оонхэдгөө

тушааһан, тэрэнһээ хойшонхи үдэрнүүдтэ камчаткынхид бусад олтирогуудмэ эзэлһэн байна. Харин Сахалинһаа эрһэн совет десантнигууд Урда Хүриилэй Итурул, Кунашир, Шикотан болон бусадмэ сүлөөлөө бэлэй. Нипдэ дээрэ 60 мянган шахуу япон сэрэгшэд плендэ абтаба. Иигэжэ Номгон далай шадар дайн даяар дүүржэ, Хүриилэй олтирогууд хуулита ёһооршье, бодоһоо дээрэшье манай ороной бүридэлдэ ороһон түүхтэй юм.

1951 ондо Сан-Франциско хотодо эб найрамдалай конференци боложо, тэрэн дээрэ Японтой эбэй хэлсэһэнд гар табигдаһан байна. СССР-эй делегаци энэ конференцидэ хабаадаһашье, тэрэнэй үрэ дүнгүүд манай орондо хангалтагүй гэжэ тоолоод, эбэй хэлсэһэн доро гараа табяагүй байха юм. Мүнөө болоод байхада, энэһинэй ехэ адуутай хэрэг болоно. Сан-Францискийн эбэй хэлсэһэнэй дүрбэдхэй статьягай ёһоор, Урда Сахалин, Хүриилэй олтирогууд, Тайвань, Пинхуедао, Спратли болон Парасельскэ олтирогуудһаа Япон орон арсана, һүүлдэн ямаршье эрилтэ табихагүй гэжэ мэдүүлэн байгаа. Тээд эдэ олтирогууд хэнэй мэдэлдэ өрөхөб гэжэ тэндэ бэшгэдэггүй байха юм. Гэбшье хэлсэһэнэй 4-дхи статья хадаа энэ талаар Ялтын конференциин абаһан шийдхэбэриие уласхоорондын хуулита ёһоор баталалга болоно гэгдэн манай правительствын хэһэн мэдүүлгээр бүхы юумэ һууридань табижа болохо байгаа.

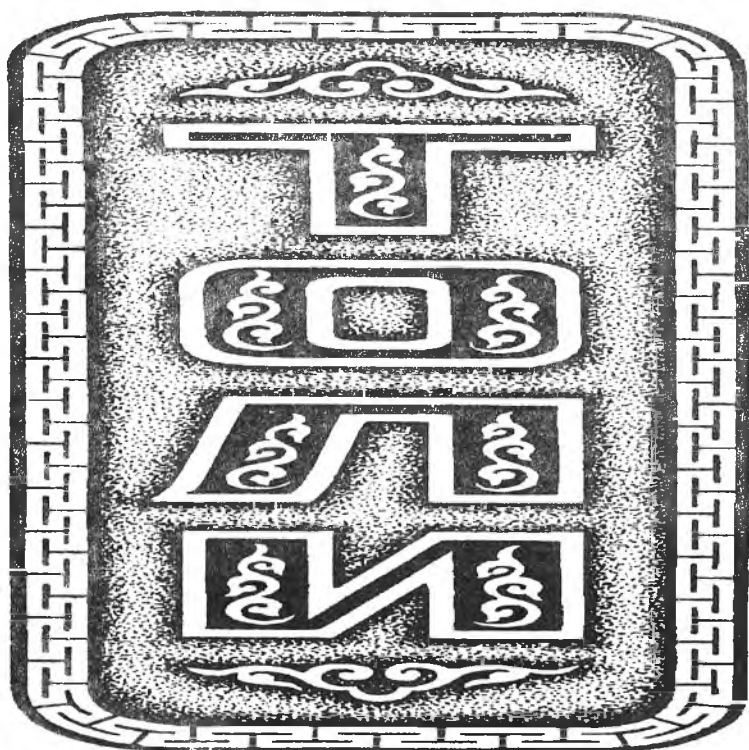
Сан-Францискийн эбэй хэлсэһэнд гараа табиггүйгээр манай дипломадууд шууяа гаргаха, манай газар гээд эрилтэ табиха арга япон талада олгоһон байна ха юм даа. Урда Сахалин, Хүриилэй олтирогууд тухай манда эрилтэ табихадаа, япон талынхид Сан-Францискийн эбэй хэлсэһээ арсана нэдэлгэ гаргана гэжэ ойлгохоор. Юнэһинье болоо хаа, түүхын үнэн зүб байдал болон уласхоорондын хуули ёһо манай талада гэжэ хэлэхэ ёһотойбди.

Николай НИКОЛАЕВ.
("Правда" газетгээ абтаба).

Үхибүүдтэ зорюулагдаһан шүлэгүүдһээ

Эрдэни ДУГАРОВ

Хандажаб ДАМПИЛОВ

АВГУСТ

Элбэг дэлбэг

Бэлэг сэлэгтэй

Август мнһэрэн,

Алгаа дэлгээ.

Улаан наран

Угаа дэлгэр -

Үгөө үнгөө

Үрэ эсэмэстэ.

Улаахан эсэмэс

Уралым тамшаалгана,

Улаахан номидор

Урдаһаам эсээнэ.

СЕНТЯБРЬ

Намһаа хээрэ хагдарһа,

Намараа сентябрь асарба.

Хүүгэдэй абяан дэлгэржэ,

Үүдэз хургуули нээб.

Ангир набишын халуун

Алталан, игаан ерээсэ,

Шарахан сентябрь һара

Шарай һайхан мнһэрбэ.

Амштан бүгэдэ тэншижэ,

Аярхана һүүшын дулаагаар.

Ургы майлада хэнэлжэ,

Утын намары дэнэлжэ.

БОРОО, БОРООХОН

Бороо ороо,
Хүбүүхэн бороо,
Түргөөр гүйгөө,
Бороохон хүсөө.
Бороо, бороохон,
Ороош - хүрөө.
Болиш, бороохон,
Одоо мүнөө.
Бороо болёо,
Наран гараа.
Баһал хүбүүн
Наадахаяа шамдаа.

Борбилло бороодоо

Бороохон далиа

Бодоод саашаа

Борооһоо айхаяа

Шэблэнэ бороо

Хэдыдхи үдэрөө.

Шалбааг тогтоо,

Хонхосгоууд дүүртэ.

ХҮХЬ

Хабар болоо,

Хүхы донгодоо,

Хүүгэд гүйгөө

Хүдөө талаар.

Хүхы, хүхы, хүхыхэн,

Хэлын мандаа

Хэды һаһа

Хүгшэн миний

Хонгёо дуулаа

Хүхы эхилтэ.

Хүбүүхэн аашаа

Хүүгэд гүйгөө

Хүгшэн эжымн

Хүүрын дуулаа

Хүхыдхэ байһын

Хүгшэн абам

Хөөрхэ гү үлгэрхэн?

Одоо гоёр

Донгодоо хүхы,

Омогорхоо хүбүүн

Хүхын аялаар.

Хүхы, хүхы, хүхыхэн,

Хөдөл шидэн

Хамга бүхы

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

Хүхы, шамдаа

... АДА ШҮДХЭРШЬЕ БУЛИХАГҮЙ!

ҮСЭГЭДЭР ээлжээтэ һуралсалай жэл эхилжэ, хонхо жонгирбэ. Газаамнай наратай гү, али бүрхэг гү, хүн зоной байдал амгалан, тэнюун гү, али хөмөрөөтэй гү - эдэ бүхы юумэнһээ дуудылангүй, жонгирүүр хонхо хэлээ "тоншожо", һургуулин наһанай бүхы хүүгэды хэсээдэнь уряадаг гэшлэ даа.

Мүнөө жэлһиһе һуралсал баһал саг соогоо эхилбэ. Апрель, май нарануудһаа саһинай үгтөөгүй, зарим нотагта һая болоһор багшанарай амаралтын мүнгэнэй түлэгдөөгүй байхада, юу үбөөнэ бодохоор байгаа һэн.

1995-1996 онуудаймнай һуралсалай жэл саг соогоо эхилжэ гэшлэ гү? Хэбэлдэ тушаагдаһан һуралсалай номууд хэбэлдэжэ үрдихэ гэшлэ гү? Багшанар ондоо гэшлэ хулангүй, һуури һууридаа үдэхэ гэшлэ гү? Багшанарнай байһа буһалгаалхагүй юм аа гү? Гэхэ мэтһин асуудалууд юу барагдахаб даа.

Багшанартойгээ ядаад, буһалгаа үүсхэхэ болоо юм? Буһалгаал үүсхэхэ байха эрхэ хэн тэдэндэ үгөөб? Үхибүүд һургуулида һураһыг зайжа ябаха болоно гү? гэжэ миний хушанай танил нэгэ хүн долбоор хургаа ёдогонуулан, жабжаараа хоһоо бууратараа ёдогтоо хаража байгаа бэлэй. Наһаараа ноён ябаһан ветеран хүнэй сөдхэлэй байдалыс ойлгоһыс һаа. Би тэрэнтэй ана-мана тоосолдоо һэм.

Нэгэдхээр, хургаа бүү ёдогонуулагты! гэб. - Ноёд ябаһан зоной эгээл мүүхэй зан хургаа абаһаар ёдогонуулаха. Тиигээд лэ урдаа байһан хүнэйгөө аурэ гэһиһе сүмэ хадхажархиха ушар болодог юм. Хоёрдохээр, багшанар хэдэн һараар саһин абангүй байхадаа, хии һэб эдижэ байха гү? Хүүгэдтээ юу эдиюулахэб? Хүдөөгэйһе багшанар барандаа малтай байдаггүй! Багшанарыс та шоо үзэжэ, шобто хаража бүү һууты! - гэхэд, тэрэмини тодожо абаад лэ иигэжэ мэдүүлэгшлэ.

Аа-аа, танаа багша ябаһан хүн гэжэ мартажархёод байгаалби. Хулисът. Багшанарыс үмөөрхэтнай зүб даа...

Тэрэ хүн нэгэл юмэ зүб хэлэ. һургуулида нэгэһиһе үдэр багшалжа, 45 минутыс эрдэм мэдэһын һаруул орон нотаг болгожо, һонюуша хүүгэдэй шодонэй галай бадархыс хараһан хүн бүхы наһаараа хонхын жонгирүүр абяа шэхэндэ соносожо, зүрхэндөө ханхинуулжа ябаха үйлэтэй. Жэл бүри сентябриин 1-нэй дүтэлхэ бүри минииһе зүрхэн һабахадал, доһолходол гэдэг. Тиимһээ һургуулиһе, багшанарыс мүүшалан, дарлаһан, даһин дээгүүр үхибүүдыс хараһан хүн ангиһадайсан мэтээр үзэгдэжэ болоо.

Гэхэ зуура хөмөрөөтэ сагай долгиндо нэһүүдэлгүй, даалгагдаһан ажалаа доро дороо жоншэдгүйгөөр сахижа, эрдэм номой

үндэр ордонһиһе үдэр бүри байгуулжа, үзэг бэшгэтэ, үндэһэн соёлдоо, түрэлхи хэлэндэ нэгэ үгөөр хэлбэл, Үндэр Соёлдоо үхибүүдыс эрмэлзүүлжэ байхыс тула Президентһе, засаг түрлһе, Арадай Хуралһиһе, нотагай захиргаануудһиһе бүхы оролдолго гаргаха, багшанарай саһин хуһһээ саг соогоо абадаг болохын тула бүхы юмэ хэхэ уялагатай.

"Багша гэшлэ урдань үзэгдөөгүй үндэртэ мүнөө табигдаха ёһотой", - гэхэн В. И. Лениһэй үгэнүүд урхаяа али буураа юм гү?!

Юрдоодо, бэрхэ, бэлгитэй багшанарыс хуһһэн газартань һуурижуулаха, тэдэһиһе али болохоор дэмжэхэ гэшлэ тон шухала гэжэ һанагдана. Бэлгитэй багшын гарта ороһон үхибүүдэй бэлгитэй хонхо саг соогоо жонгирдог гэжэ үншэй мэдэжэ. Хулоо шэрэнгээр, хэһээдэ арай-шамай, залхуурангаар, эһһээхэһээ наагуур орожо ерээд, унтахаяа һанаһанан нодоороо хүүгэдыс шэрэжэрхёод, стул дээрэ лаб һуушоод, 45 минутын турһада һууриһаа нэгэһиһе даһин бодонгүй, ном "задаг" багшын ажалһаа үрэ гарха гү?!

Урдань багшыс бурхан шэнгээр һанадаг саг байһа. Тиигээһиһе урданай багшанар ҮНДЭР НӨРӨДӨӨ хүрэхэ гэжэ аһаг шадалаараа оролдодог байһан ааб даа. Архи балгажархёод, "уяа ташуурдаг" замбууржа ябадаг багшанар урдань угы һэн гээ һаа, үлүү гаргаһан юмэн байхагүй.

Үшөө нэгэ нимэ һанамжа байна. Мүнөө үедэ алибаа юмэнэй жолоо алдагдаһан, үйлэдбэрһиһе тогтуургүй болонги. Иимэ үедэ һурагшадай, хүүгэдэй заяг заршам хараа байса доошолоо гэжэ барандаа ажагланабди. Гэбһиһе багшын шаһарһаа эндэһиһе олон юмэн дуудыдаха. Хэһээлээ үдэр бүри үндэр хэмжээндэ үнгэргэдэг, саб гэтэр хубсалаад, яб гэтэр гэхээдэг, сөбэр сөдхэлтэй, үнэн сөхэ багшада заалгадаг, саг үргэлжэ тэрэһиһиһе гэгээн тоһон шонги нүлөөн доро хүмүүжэжэ байдаг һурагшад журам һайтай юм лэ даа.

Миний багада "Эхэ, эсэгын аша харюулха магтаал" гэһиһе хүгшэн эжымни заажа үгэһэн юм:

А-ба-хае һура гэжэ
хэмээн һураһан
Ашата лама багша минуу.
Адуу эндүүгүй яба гэжэ
хэмээн һураһан
Ашата сайхан эсэгэ минуу.
Ангир шара сүү бээн
татаһан-татаһан хүхүүлэгшэ
Ашата сайхан эхэ минуу...

"Минуу" гэһиһе "миний" гэхэн үгэ. "А-ба-ха" гэжэ монгол үзэгдэл эхилдэг гэжэ мэдэжэ. "А-ба-хае һура" гэхээд, эрдэм ном шудала гэжэ хэлэһэн удхатай.

Тэрэһиһиһе, "А" үзэг танюулжа, эрдэм номой зүртэ татуулан түрүүшынгээ багшыс бидэ наһан соогоо мартангүй һанажа ябадагбди. Энэ магтаал соо хэлэгдэхэдэл ади, багшайа эхэ, эсэгһээ оорэгүй һанажа ябадаг зон хаанашыс олон байха.

Эгшээ дахан,
Эгээл түрүүн,
Эгээл түрүүн
Нэгэдэхэ класса
багшайа харан,
Нэбшэгэр ороо бэлэйбди.
Ахаяа дахан,
Анха түрүүн,
анха түрүүн
Һургуули тээшэ
торон, барин,
Һураха гэжэ ерээ бэлэйбди, -

гэхэн эдэ мүнүүдыс үһээс сайһанһиһе хүнүүд, үзэгдээр болбо оролой аттестат абаһан эдиһүүһиһе дабтаха эрхэтэй...

Мүнөө жэлдэ һуралсал хүшэрхэн байдалда эхилбэ. Түрэлхидэй, спонсорнуудай хүсөөр һургуулиа һуралсалай жэлдэ бэлдэһэн коллективүүд олон.

Гадна һуралсалай номууд наймаанда гараашыс һаа, үсөөн, хүртэсгүй байгаа. Тиигээһиһе үнэтэйнууд. Олон хүүгэдтэй бүлын үгыржэ хоһоршохоор, 1-дэхи класса үзэгдэхөөр найруулагдаад, конкурсно илажа, һургуулида туршалга гарахаар дурадхагдаһан ород үзэгдэл... 12000 түхэригтэ! 1-дэхи классай тоо бодолһын ном 5000-6000 түхэриг сэнтэй. Юрэнхыдөө ахалагша классуудай учебнигүүд 8000-һаа доошоо бэшэ сэнтэйнууд.

Гэбэ яабашыс олонхи түрэлхид аха аргаяа оложо, үри хүүгэдэ номуор хангаа байна. Шухалань гэхэдэ, үе сагайһаа хөмөрөөтэ нэрбэгдэнгүй, ерээдүйн һайхан сагта этигэл найдал түрүүлэн, һайнаар һурахыснь, журамтай ябахыснь үхибүүдтэ ойлгуулха гэшлэ түрэлхидэй нангин уялга заадаа.

Һамаргаата байдалай саг зуураар тогтоходо, ажаһиһаар залирхабшэ, хара, сагаанай тэмсэлэй орёлходо, сагаанайн илажа гарахын тула бидэ өөһэдөө тэмсэхэ болонобди. Дүлидөө найраад ямар гэгшэб, тэрэһиһиһе, газамнай тогтоһон бирагүй байдалда, дэлгүүрэй дэбхэншээндэ тохиршоод бүү байя, үри хүүгэдэйгээ сөдхэл сэхээдюулэн, һайнай орёл өөдэ хүтэлэе! Ариун һайхан сөдхэлтэе ада шүдхэһиһе булихагүй гэхэн үгэ бии бэлэй!...

Ц. ДОНДОГОЙ,
ПОЭТ.

Һурагшадай уран бэлгэй республиканска фестивальда аймагуудай һургуулинуудай үхибүүд хабаадалсажа, эдиһүүлэй уран бэлг шадабариин ёһотой харалга болоо һэн. Газетын штатнабшэ фотокорреспондент С. Козулиһаи энэ фестивальһаа буулгаһан зурагууд дээрэ Мухар-Шэбэрэй аймагай Шаралдай дунда һургуулиин "Русская песня" гэхэн ансамбль, Яруунын аймагһаа ерһэн энэ эдир дууша басаган харагшадай, жюрин гэшүүдэй үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна.

Эдир бэлгитэндэ һуралсалай шэнэ жэлдэ амжалтануудыс хүсэе!

Бууралһаа үгэ дуула СОЛИ ТӨӨДЭЙН УЯРАЛ

Сэлэнгын суута шахтер Бальжинима Санжиевич Бальжневайхиис арайхан гэжэ бэдэржэ олоод, хашаагайнь үүдэ нээхэдэмнай, дүрб-таба наһанай хөөрхэн хүбүүн урдаһаамнай угтажа: "Таабай үбэсэндэ очоо" гэжэ тайлбарилха зуураа, галзуу дошхоноор хусаһан шарахан Пират нохойдоо дүтэлжэ, шэхэндэнь юушьеб шэбэнэхэдэ гээд номгоруулжархиба. Тиин томо байшангай тээ саанахи зуһалангай гэртэ бидэнэрые дахуулжа оруулба. Орон дээрэ амаржа хэбтэһэн бишыхан бэстэй, һонор һэртэг янзатай хүгшөө халуунһаа ядарһаншье хэбэртэй һаа, бидэнэрые харамсаараа һэг гэжэ, түргэхэн бодоод, ушар шалтагаанинемнай асууна. Удаань үлгүүрһээ хүхэхэн сэгсгүүдтэй плати абажа яаралтайһанаар үмдөөд, һанааемнай заһаха гэнэдэл хэлэнэ:

— Бальжинимын ерэхэ халһа болоо юумэл. Хүбүүнтээ үбһэ тармахамнай гээд гараһаар үнхэнэй. Хүлээд гэхэ болоолта даа. Би хадам эжынь хүм даа.

Бага-сага үгэ залган хөөрөлдөөһөөр байтараа хүгшөөгэй намтар, ажаябадалаар һонирхоноб. Үндэр наһатай хүнэй үгэ хэзээдэшье сэнтэй, һургаал боломо, юумэн дууладаа лэ байдаг гэшэ.

— Үдэнгэһөө саашаа, таба зургаан гол горхон гатахдаа. Улаалзай нютаг угтадаг юм һэн. Химнэ өөдөө хуу хүбшэ модон гүбдээ, гээд, асууһан-яһаниинь һайнбэ гэнэн хэбэртэйгээр Соли төөдэй урмагайһанаар хөөршэнэ. — Хорёод айл байгаабди. Абанар, аханарнай агнуури хэдэг һэн. Абамнай Цырен-Доржи, эжымнай Цырен-Дамба — дунда шадалтай айлайхи байгаа. Эжым 88 наһа наһалһан, бинь мүрөөрһи ошоо таб — мүнөө буриадаараа 84 айнгөө жалдээрэб. Юу хэлэх юу, наһан дараа даа.

— Үнгэжэ хэлээд, Соли төөдэй бидэнэрые саг зуура аргаархихандаа, сонхо руу шэртээд, дуугай болошобо. Химнэ шадар үнгэрһэн бага наһаниинь үлгэр домог мэтээр һанагдаа гү, хүнэй наһанай хэмжээн — ута, богони тухайнь али хүгшөө бодоо гү?

— Энгэй, урданай ямар нэгэн дуу мандаа дуулажа үгыг гэжэ Танаа гуйнабди, гэжэ би хоолойдоо ехэл аргадаһан аянга оруулан хэлээб.

— Дуунда дуратай байһан хүм даа, залуудаа. Юу абаһаар һанаа гэбши даа, энэ зүнтэг тархиһи, гэшье һаа, хүгшөө досоогоо һэгшэн баясаба гэжэ ойлгобоб. Шэг шарайнь һэрд гэжэ, үндэр наһанда аргадаһанаашье мартаһан мэтэ болоод, хөөрөөгөө саанань ингэжэ үргэлжэлүүлнэ.

— Эхэнэр хүнэй табисуур үүртэ ехэ даа. Гансашье гэр досоогоо амгаланһаа сахяад байхагүй, айл аймагаа эблэрүүлхэл, хамтаруулхал ябадалтай ха юм даа. Энээн тушаал ха, нэгэ иимэ дуун бии юм.

Хүдөө газар харгылсан
Хүлэг морин — эрдэни,
Хүмүүн зоноороо

танилсуулан
Хүхэн дүүхэйм — эрдэни,
Уулал газараар харгылсан
Унаган хүлэг — эрдэни,
Улад зоноороо
танилсуулан,

Оюун дүүхэйм — эрдэни.

Соли төөдэй дуун тухай дурдахдаа, зүблэ урмаһаа гэжэ элирбэ. Аалиханшье һаа, угаа таарамжатай намдуу, һайхан хоолойтой байба.

— Урдань томо хүүхэдые гэртэхининь нээданда дуран соонь табиха дурагүй байдаг һэн. Хүбүүд заримдаа хулгайлжа абаашадаг бэлэй. Тээд басагад уяанда юу һуужа үгэхэб, нэгэл мэдэхэдэ, юумэн гэшэ түрө найрга дүтэлһөөд байха:

Төөнтэйхэн хүринэйгөө
Түхэмдэнь табия,
Түрын түшмэл тандаа
Ая зугаа бария.
Номхон номхон хонгороо
Ногоондонь табия,
Ноён түшмэл тандаа
Ая зугаа бария.

Хүгшөө дуунейһаа удхада тааруулан, хоёр гараа уратһань дэлгээн-маялган аялганшьеһагад энэ дуу гүсэхэдэб. "Түрын түрүү гэгшэмнай ондоо онсо зон бод даа. Ухаалаха, үгэ хүүр хэлэхэ долонгир дорюун, һүдэ һүрдэһээ, хүндэтэй хүнлэ иимэ түшмэл болодог байгаа", гэжэ дуулаһаһаа тайлбарилһа.

1929 ондо Цырен-Доржи абань гэр бүлэтээс колхоздоо ороһон юм. Тэрэ саһаа хойшо Соли Цырендоржиевна энэ наһан соогоо мал ажалда ябаа. "Манай хүсэл" ажыхын түрүү, шударгы наалиһан, һү наалин гүүртые даагша һэн. Үдэнгын голлой ударник гэжэ суутай, шагнал, урмашалда һайса хүртэһэн байха.

— Стаханов хүдэлөөн гээд һүрөөтэй һэн даа. Мал адуун шанда оло дахин хүртэһэн байхаб. Мүнөө тиимэ юумэн үгы болоо. Зоригтоо хүбүүмни Үдэнгэдөө механизатор юм. Нэгэ хэды болоод, тиинээ ябаһадаг, тэндэһээ ябуултаха дурам хүрөөд, наһааа хүржэ ерэдэг зоргоороол хүм даа.

Обоо, уулаа тахидэг, бурхан шажаңдаа мүртэдэг урданаймнай байдал эрьежэ, сэдхэл сөжөөд амаруулаабди. Хүхы Ханган, Мандал ууладаа мүргэжэ, орон дэлхэйдээ зальбаржа ябахалһаа сэнтэй юун байхаб. Нэгэ иимэ

дуу дурсан дуулаһууб. Алханайшье һаа, мүнөөнэй сагта эгээл тааруу юм:

Майлагарай харгы
жэгдэрүүлсэн
Морин хүлэг эрдэни,
Манай шажангы
дэлгэрүүлсэн
Ламахайн хамба хотогто.
Уулын харгы жэгдэрүүлсэн
Унаган хүлэг эрдэни.
Уран хиинды дэлгэрүүлсэн
Урдын хамба хотогто.
Шэлын харгы

жэгдэрүүлсэн
Шэддэг хүлэг эрдэни,
Хииндын дасангы
дэлгэрүүлсэн
Шэрээтэ хамба хотогто.

Арадай дууһан хүгшөөгэй балигы дэмжэжэ байһанаа мэдүүлэн, үнэн зүрхэнэй баяр хүргэбэбди. Дүрэ зурагаа абхуулхыень дурадабабди. Соли Цырендоржиевна һахы-һалаг болошобо. Басаганиинь — бэгшын ажалай ветеран Евдокия Бадаһовна, мүн үбһөөс асараад, гэртэ ороһон хүргэһиний Бальжинима Санжиевич хойулан эжыгэ хубсалуула.

Энээнэй урда Соли Цырендоржиевнагай хэлэһэн үгыень сонгоол зангаарнь дамжуулжа бираагүйшье һаа, түгсэхэдэнь туршаад үзэе.

— Сайхан тэрлигэм алиб? Бэсым обёороогүй гүт? Гобсоогооод лэ орохом. Хүүхэдтэм домог болоно бээ, гээд, торгон тэрлигэ зуруудтай, сасагтай бүһөөр бүһэлжэ, пулаадаа ёһорхуугаар үмдэб.

Тиин омогтой хүнгэхэнөөр үүдэн тээшэ алхалшадаһань, булта хойноһоонь субан гарабабди. Үлир жэмэстэ сэгсэрлиг соо дүрьень буулгабабди. "Сонгоол угтай Соли хүгшөөе уяруулаб даа. Сонин соогоо бэшэхэдэтай, харанал бээбди. Газетэдэ гарахаб гэжэ насандаашье санаагүй хүм. Зай, хүүхэд, сайн ябыт даа", гэжэ үндэр наһатай тоодой үрөөһөөр үлөө һэн.

Г. ДАШЕЕВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С. Ц. Батоева.
М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Лүнийн зүүдэн нютагн

Гэгнэ Б-Ж. Шаедаровай. Хүгжэмынь Ц. Лхамеовагай.

1. Һайхан наһан, һарын туяан
Лүнийн зүүдэн нютагн
Яаран шамдаа, дааран замдаа
Һарбайн гараа ерээлби
(2 дахин)	3. Сагаан һаншаг бууралтахым
Сарюун наһым үрээгээш.
Сагаа олон айлшалхыем
Дүрбэн сагта хүлээгээш.
(2 дахин)
2. Хүхэ ногоо хүлдэм дэбдээд
Хүхын дуугаар угтабаш.
Үбдэг дээрээ һүгэдэжэ,
Эльгэ зүрхөө уярбаб.
(2 дахин)	4. Нэрш үргэн баяр хүргэн
Наһан соогоо ябаналби,
Аша туньш наһан, наһан
Номгон нойрыш мананалби.
(2 дахин)

ЗУТАРААН САЙ

Лопсон Дамба хоёр багшын дээдэ һургуулида һуража байхадаа, унаган нүхэд болоһон байгаа. Лопсон түрһэн һайхан Түнхэн тоонто нютаг тухайгаа Дамба нүхэртөө оло дахин зугаалжа үгэдэг һэн. Зүнай шалгалтанууд дүүржэ, Лопсон Дамба хоёр Ан-24 түхэлэй агаарай тингосодо һуугаад, аймагай түб Хэрэндэ буужа, тэрэл үдэртөө Лопсонойдоо хүрбэ.

Дамба Түнхэн түрүүшынхые ерһэн хадаа хүнүүдэй нютаг хэлэн дээрээ зугаалхадань, зарим үгэнүүдыень ойлгохогүйдөө ехээр гайхалһан, аягүйшье байдалда ороһон байгаа.

Хойто үдэрын Лопсоной тээби охдон ашадаа нэгэ даабари үгэбэ:

— Ханда, яабалхыа гартаад, түргэн шанал даа!
Дүтэхэнэ байһан Дамба ехээр гайхалһандаа, юун гэжэ хэлэхэеэшье мэдэнгүй хэлэжэрхибэ:

— Тээби, яабалха шанангүй эдихэдэ амтатай ха юм.
Гэр соо хүхэ энеэдэн болошобо. Нүхэрын ойлгуулба: түнхэнэйхид хартаабхыа яабалха гэжэ нэрлэдэг юм.

Нэгтэ Дамбын ном уншажа һуухада, Долсон тээби тэрэндэ хайдаба

— Дамба, һайн хүн болохош, сарай доро табятай байһан һорбонемни абаад ерэл даа.

Дамба газашаа гүйдэлөөрөө гараад, сарай соо табятай байһан юмэнүүдтэ ехэнь абаашаһаа ойлгожо ядахадаа, харша соогуур харалшахадань, хэньше харагдабагүй. Үйлсэдэ гарахадань, бишыхан үхиүүд наадажа байба. Нэгэ табатай хүбүүе хүтэлжэ сарай соо абаашаад, "эндэ һорьбо байна гү?" гэжэ асуухадань, тэрэн "энэ байнал" гэжэ хургаараа заажа үгэбэ.

Лопсон Дамба хоёр яабалхын шорой обоолоод, үдын хоол барихаһаа гэртэ оробо.

Ехээр баярлаһан Лопсон нүхэртөө хэлэбэ: тээбиимнай мүнөөдэр ехэл оролдожо, зутараан сай замбаа хоёрые бэлдээл, һуужа сай ууя, замбаа эди. Дамба зутараан, замбаа гэнэн үгэнүүдые оройдоо мэдэхэгүй байба, тээд нүхэрын баһал ойлгуулба: улаан тарья (шэниисэ) хууража болгоод, тэрэнэ уур соо гурил болоторнь нүдөөд, һүтэй ногоон сай руу хээд, үлтиргэдэг, һүүлээрнь нэгэ халбага шара тоһо, даһа хэдэг.

Замбаа бэлдэхэдэ, хара сай руу шара тоһо хэжэ хайлуулаад, зутараанаа нэмэжэ байгаа, үдхэн болоторнь худхадаг юм.

Зутараан сай уужа, амтатай замбаа эдижэ һуухадаа, Лопсон таабайнгаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда ябаһан тухай зугаалжа үгэхэдөө, нэгэ һонин ушар дурдаба... Намар байгаа, тэдэнэй батальон дайсагта хүрээлгэдээ, эдээ хоолгүй болохоодоо, һуниндөө солдадууд бүлэг бүлгөөрөө эдээ хоол бэдэрхээ тагнуудда ошодог байгаа. Миний таабай хэдэн нүхэдтээ тагнуудда ошоод, ехэл хүхюунүүд бусаба. Юуб гэхэдэ, тэдэнэр хурагдаагүй шэниисын поли оложо, рюкзигаараа дүүрэн шэниисын ороһо асараа ха юм.

Хоһон солдадууд түүхэй ороһо эдижэ оробо. Тээд түүхэй ороһон мүртэй хоол болодоггүй бшуу. Манай таабай асарһан ороһоһо хуураад, снарядай гильзые уур болгоод, тэрэнэ нүдэжэ, зутараан сай шанаад, нүхэдтөө уулгадаг, замбаа бэлдээд эдоулдэг байгаа. Тиигэжэ олон солдадууд туража үхэнгүй, амиды үлэһэн намтартай. Энэ болоһон ушар тухай дивизион "За Родину" гэжэ газетэ бэшэһэн юм. Таабаймнай дайгаа даралсажа, гэртээ бусаха зол хубитай байһан юм.

Лопсон зугаалжа дүүргээд, аяар табяад гаран жэлэй саана барлагдаһан "За Родину" гэжэ нэрэтэй дивизион газетэ нүхэртөө харуулба. Тэрэн соонь "Подвиг солдата Базарсады" гэжэ гаршагтай статые түрүүшын хуудаһанда хэблэгдэһэн байба.

Иигэжэ Лопсоной унаган нүхэр Дамба Түнхэн һайхан нютагаар айлшахадань, арад зоной ёһо заншалнуудтай танилсажа, олон шэнэ үгэнүүдые ойлгожо абаһандаа, алта мунгэнһөө үнэтэй олзо олоһондол нютагаа бусаа бэлэй.

А. ОШОРОВ.

РЕДАКЦИҺАА: Һайхан "Россин габыяата багша" гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн Дамнин Данжеевич Ошоровые халуунаар амаршалаад, энэ рассказыень уншагдадай анхаралда толилобди.

Бадма-Базар
НАМСАРАЙН

ГУРБАЛЖАН
ГҮРЛӨӨ
БАДАГУУД

АРЮУН

Бурьялһан булагай уһан
арюун,
Бороогон һүүдэй агаар арюун,
Бусалһан эдөөнэй дээжэ һайн

ХОНГОР

Задугуй хүүхэ тэнгэри хонгор,
Зэмдүй гэнэн үхюүн хонгор,
Заһалма гүнзгүн гүнзгүн хонгор

УРИН

Һайхан эжын гар урин,
Һайжарха байгааһин нэбшээн
урин,
Һайн хүнэй шарай урин.

СОЛБОН

Дуулгата уулын ямаан солбон,
Дорхоо гүйһэн гүрөөһэн
солбон,
Дуты дамжаһан эшгээн
солбон.

ДУЛААН

Аида нүхэдэй алыган дулаан,

Алтан наранай элшэ дулаан,
Ажал хэлэн бэе дулаан.

НЭРЮУН

Малша хүнэй сээжэ нэрюун,
Маша халуунда һүүдэртэ
нэрюун,
Малай тиирэһэн үндэртэ
нэрюун.

ХУРСА

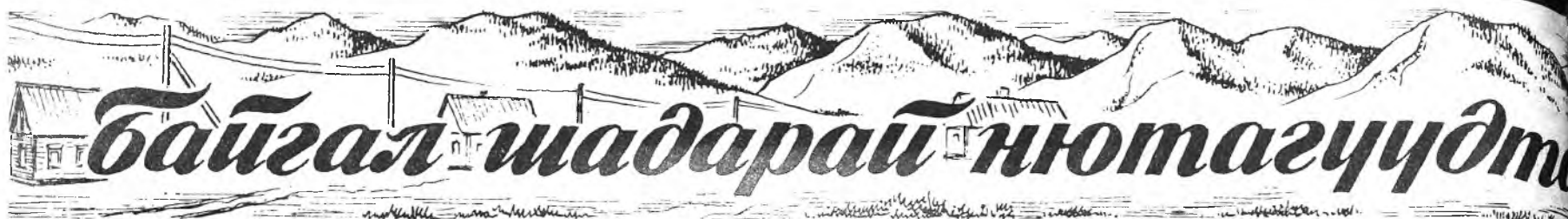
Онһон үгын удха хурса,
Олон хүнэй нүдэн хурса,
Оро бутын туруун хурса.

НОНОР

Арьятан ангай шэхэн һонор,
Аласые харадаг дурамбай
һонор,
Ажалша малшын хараса
һонор.

НАРИН

Хиба хүнэй хэрэг нарин,
Хужарта талын ногоон нарин,
Журамтай газарай байдал
нарин.

Инвалидуудай
бүхэроссин фестиваль

ТҮГЭСХЭЛЭЙ КОНЦЕРТДЭ МОРДОБО

Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зонин инвалидуудай бүхэроссин II фестиваль Улаан-Үдэ хотодо дүүрбэ. Ленинэй орденго оперо болон баледэй академическэ театр соо хэдэн үдэрэй туршада эдэлхэн хүгжэм, дуунай дүн гаргагдажа, эрхимүүдээ тодоруулаа гэшээ. Манай республикаһаа инвалидуудай "Преодоление" эблэлэй дуушад хабаадаха эрхэдэ хүртэһэндөө аргагүй баяртай ябанабди, — гэжэ тус эблэлэй правлениин түрүүлэгшэ Э.Х.Будаева омогорхоно.

Байгша оной сентябрийн 3-һаа 10 болотор фестивалин түгэсхэлэй концерт Москва—Нижний Новгород—Москва гэхэн маршруттай теплоходоор аяншалжа, дуу хүгжэмөө эдэлүүлхэ юм. Манай республикаһаа дуушад Э.Х.Будаева, Т.Я.Максимова, Г.Е.Цыренова, Г.П.Егорова, А.А.Иванов, Г.И.Рженева, Г.А.Чередова, К.Н.Зимаева гэгшэд холын аян замда мордобо. А.Р.Бадиев хүтэлбэрилэгшээр ошолдоо. Мүнбодор тэднэр Москва ошохоёо ниидэхэ. Амжалтатай хайн ябажа ерэхыень хүсэе.

Б.ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түгэсхэлэй концертдэ хабаадаха "Преодоление" эблэлэй дуушад.

Авторай фото.

ТЭМСЭЛ ҮРГЭЛЖЭЛХӨ

Хяагта. (Телефоноор абта). Хяагтын ой модоной ажлын үр дүндэ түгэсхэлэй концерт туршада элхэн добоон тэмсэнь. Хэдэн арбаа саана шэнэ газар хахалга ашаар таряалангай түрэгдэхэ шэглэлтэй ябуулагдаа лэн. Тээ энэ үр дүн үгоогүй. Газарай хяагта нахичнаа наранһаа хахараа, нураа бэлэй. Модо болоходо, Хяагтын леснигүүтэ шахардуу байдалһаа гараха бэдэржэ байнхай.

"Добтолож" байһан элхэн түбтэй тэмсэхын тула леснигүүтэ бурмодо тарина. Хуурай 3 жэлэй туршада жэл бүри гаран гектар шахуу талмай дээрэ модо таряалангууды хамгаалха зорилготойгоор тариха ажал 20 гектар тал дээрэ бөөдүүлэгдэ.

Жэл бүри ойн түймэр горитон талмай дээрэ шатаана, леснигүүдэй ажал айхабтар ехэ гарза хохирну. Хэды тингэбэни ажахын нитомник соо жэл наранһаа сагдуу модо хуулагдаад, ерэхэ жэл хүртэһэндэ таригдана. 1993 онд захиалан, жэл бүхэндэ 30 гектарта шимэ наран элхэн хуулагдажа байна. Хяагтын ойн харуушад олоходоо залуу модо гэгтэһэн бүтэн үлөөхэ хэрэгтэ наран хинадаг. Модоной отологдот талмайнууд дээрэ шэнээр хуулагдаха өрөлдөдөг юм.

Е. СУРГА

СЕВЕРОБАЙКАЛЬСК ХОТОНО МЭДЭЭСЭНЭ ОЛОНОЙ ДЭМЖЭЛГЭЭР

Хойто-Байгалай районой түб хотодо түрүүшынхисэ гипекологическа кабинет нээгдэбэ. Хотын захиргаанай, Сбербанкын районой таһагай дэмжэлгээр эндэхи олзын хэрэг эрхилэгшэдэй туһаламжаар энэ кабинеттэ мүнөө үсын эмнэлгын хэрэгсэл түхээрэлэгнүүд, тусхай аппаратура худалдагдан абтаад, тодхогодон байна.

Урда жэлүүдтэ районой болон Северобайкальск хотын эхэнэрнүүд гипеколог мэргэжэлтэдтэ аргалуулхын тула нийслэл Улаан-Үдэ ерэхэ баатай болодог лэн. Мүнөө Северобайкальскдаа бүхын арга хүүлэхэ, дүүрэй эмнэлгэ абаха аргатай болоһонинь байнла гэшээ.

"ОРЛЁНОГТО" АМАРБА

БАМ-ай барилгашадай, түмэр замшадай 600 үри хүүгэд энэ зунай туршада элүүржүүлгын "Орлёнок" лагерьта амарһан байна.

Хойто-Байгалай түмэр замай таһагай райпрофсоюзой мэдэлэй энэ лагерьта хүүгэдэй амархада, бээ эмнэхэдэ, тэнхээ тамираа нэмээн, хүдэржэхэдэ, таатай зохид байдал тогтоогдоо лэн.

ЭДИР ЭКОЛОГУУДАЙ СЛЁТ

Северобайкальск хотодо Россин эдир экологуудай слёт үнгэрбэ. Россин олон область, хизаарнуудта, холын хотонуудһаа эдир экологууд Байгал далайн хойто бээдэ сугларжа, байгаа хамгаалгын талаар хото, хүдөөдэ ямар ажал ябуулжа байһан тухайгаа хөөрөлдөө. Дэлхэйн эрдэни зэндэмэни болохо Байгал далай дээрэ ошохо хараа, республикын эдир экологуудай хүдэлөөнтэй, Байгал шадарай байгаа хамгаалха талаар тодорхой ажал хэрэгүүдтэйн танилсаа лэн.

Шэнэ нүүхэдтэй болоһон, амаржа сэнгэхэн хүүгэд арюун долгито Байгал далай тухай үни соо дурсан, наан ябаха байха.

А.ЕФРЕМОВ.

ТҮЙМЭР БОЛОНО

Улаан-Үдэ хотын Железнодорожно райондо байгша оной эхинһээ 226 түймэр нүүжэржэ, 125 миллион 715 мянган түхэригэй гарза хохидол ушаруулагдаба. Үхибүүдэй галаар наадаһанһаа олон түймэр болоһон байна. Түрэлхид болон бүргуулин багшанар энэ талаар үхибүүдэй дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри муугаар ябуулна. Энэ хугасаа соо районой 3 хургуулида түймэр болоо. Жэлүүлхэдэ, июлийн 19-дэ 39-дэхи хургуулида түймэр болоһон байна. Эндэ хургуулин байшангай орой болон хана дүрөө. Хүн зориута

түймэр табиһан байгаа. Мүнөө энэ хэрэгээр мүрдэлгэ ябуулагдаана.

хуралсалай шэнэ жэл эхилбэ. Түймэр сарадаг албанай хүдэлмэрилэгшэд хэдэн хургуулинууды шалгажа үзөө. 65-дахы, 11-дэхи, 59-дэхи хургуулинуудта түймэр тухай дохёо үгэхэ түхээрэлэгнүүд заһабарилагдаагүй, түймэр сараха хэрэгсэлнүүдгүй байгаа. Октябрыска районой бусадшы хургуулинуудта байдалын хайн гэхын аргагүй. Тиймэһээ эрдэм хуралсалай объектиүүдтэ түймэр олоор болоһоор.

А. ИВАНОВ.

ЭСТРАДЫН "ОДОД" ШЭТЭ ЕРЭХЭНЬ

Шэтэ хотодо ажануутнад сентябрийн 4-дэ гоё концерт харахань ха. Россин мэдээжэ эстрадын одод Юрий Антонов, Игорь Николаев, Наташа Королева, Сосо Павлиашвили, Лариса Долина болон бусад арба гаран дуушад энэ концертдэ хабаадаха.

Эстрадна дуунуудта дуратайшууд ехэ һонин байха гэжэ һанамаар. Биледын—20 мянган түхэригтэ.

Е.ЦЫБЕНОВА.

"АРАДАЙ СОЁЛОЙ УГ ҮНДЭНЭНҮҮД"

Байгша оной апрелин 6-да Улаан-Үдын 24-дэхи лицейдэ "Арадай соёлой уг үндэһэнүүд" гэжэ нэрлэгдэхэн эрдэмт-практическа конференци үнгэргэгдөө лэн. Эндэ республикын бүхы мэргэжэлтэ училищинуудай, лицейнүүдэй хурагшад хабаадажа, түүхын болон соёлой һонин материалнуудтай, элдхэлнүүдтэй танилсаһан байгаа.

Манай корп.

Энэ хабар ородой масленица гэжэ ехэ һайндэртэ Бэшүүрэй аймагай соёлой эдэлхитэд Улаан-Үдэ ерэхэ, концерт харуулаа бэлэй. Света Носкова Наташа Софронова хоёры тинхэдэ буулгаа нэм. Шэмээшгэ хубсаһатай энэ эдир бэлигтэн ехэшүүлхээ дутуугүй бэрхээр дуулажа, хатаржа, хүн зонин баярлуулжа байгаа бэлэй. "Яагаа хөөрхэн, ямаршы абааштай үхибүүд гэшээ даа" гэлдэжэ байгаад харагшад эдэ басагадые өөгшөөжэ байгаа лэн.

С.БАЛДУЕВАЙ фото.

УРАН БҮТЭЭЛНҮҮДЭЙ ВЫСТАВКЭ

БЭШҮҮР. (Телефоноор абтаба). Бэшүүртэ һонирхолтой выставкэ нээгдэбэ. Нютагай ураншуулай бүтээлнүүд—модоор һийлэгдэхэн зүйлнүүд, шэрэ будагаар зурагдһан бүтээлнүүд, элдэб утаһаар үлхэгдэхэн хибсүүд, гоё байһан угалза хээтэй үдэр бүрийн хэрэгсэлжын зүйлнүүд—модон хабтагайнууд, табюур, элдэб модон амһарта, оёгдон, нэхэгдэхэн гоёолтын зүйлнүүд гэхэ мэтэ эндэ табигдаа.

Немец философ Фридрих Ницшегэй

дурасхаалда зориулагдаһан хэдэн зурагаа нютагай маягаар бүтээһэн байна. Аха ураншуултай хамта аймагай Хүүгэдэй уран гэгитэй байшангай гэгшүүдэй, мүн Бага-Куналейн Хүүгэдэй байшангай хүмүүжэмэлнүүдэй выставкэдэ хабаадалсаһанһаа һайшаалтай. Арадай уран дарханай, уран баласын үеһөө үедэ дамжуулагдажа байһаа хайхан юм.

В.БОРИСОВ

ХҮҮРГЭ ДЭЭГҮҮР ҮСӨӨНӨӨР, АРГААХАНААР

Улаан-Удэ хотын Удэ голой дээгүүрхи хуушан хуургын техникескэ байдалыг Новосибирскийн "Мост-Сервис ЛТД" гэсэн фирмэ хангалтага үзөөд, хангалтагүй байдалтай гэсэн тобиолол гаргаан. Автотранспортын олоор ябаһанһаа уламжалац, хуургын хэрэгсэлүүд муудаһан байгаа. Иимэ байдалыг хараада абажа, хуургэ дээгүүр гараха гуримыг шалгадхаха шухала.

Тиймэһээ Улаан-Удэ хотын захиргаан энэ талаар зохихо тогтоол баталһан абаба. Тэрэнэй ёһоор сентябрийн 1-һээ ноябрийн 1 болотор хуургэ дээгүүр автотранспорт үсөөнөөр ябуулагдаха болоо. Тийхэдэ хуургын болон хүндэ шэргүүртэй бусад транспорт ябуулагдахагүй. Уматгал нийтэ хэрэглэмжын маршрутна автобус, трамвай, такси, маршрутна такси ябаха аргатай. Мүн үглөөнэй 7 саһаа 9 саг, шөнийн 17 саһаа 19 саг хүртээр хүнүүдэ зөөдэг албанай автобусууд хуургэ дээгүүр ябуулагдаха байна. Гадна аварийна албанай транспорт ябаха аргатай.

Д. АМОГОЛОНОВ.

Энэ нажартаа Усть-Ордын автономито округой гүрэнэй "Талын аялганууд" гэсэн ансамбль Германи гастролдор очоожо ерээ. Пфорцхайм хотын мэри урижа, халуунаар угтан абаба.

Ансамблийн уран найханай хүтэлбэрлэгшэ, солист В. В. Таршинаев энэ аяншалга тухайгаа иигэжэ хөөрбэ:

- Нёдондо жэл Германиһаа "Ородой болон немецүүдэй хани барисаан" гэсэн бүлгэмэй хүтэлбэрлэгшэд Эрхүү хотодо ерээ һон. Манай Усть-Орда ерэжэ, хизаар ороноо шэнжэлгын музей, дасан хаража, буряад зоной ажабайдалтай, соёлтой танилсаһан юм. Соёлой талаар хани харилсаатай байха гэсэн хэлсэн баталагдажа, мүнөө жэл маанадта урилга эльгээгэ.

Пфорцхайм хотодо хуушанай танилнуудтаа уулзажа, һонирхолтойгоор айлшалаади. Артистнуудыемнай хотынхид гэр бүлэдөө абаашаа. һонирхолтой олон газараар маанадыг

"ТАЛЫН АЯЛГАНУУД" - ГЕРМАНИДА

ябуулаа.

"Талын аялгануудай" директор А. Бутуханова, округой захиргаанай соёлой талаар комитедэй түрүүлэгшэ М. Гербеева энэ аяншалга хүтэлбэрлэбэ.

Делегацийн бүридэдэ тус ансамбльһаа гадна, Ангарск хотын хатарай ансамбль, Эрхүүгэй пантомимын театр, үхибүүдэй "Родничок" ансамбль ороһон байна. Байгал шадарай артистнар уран бэлигээ дэлгээн харуулаа.

В. ЕНТАЕВ.

ЛВРЗ-гэй СОЁЛОЙ ОРДОНДО

Байгша оной августын 25-26-дэй үдэрнүүдэ Ленинэй ордонго автономитив-вагон заһабарилгын нөхөд Соёлой ордондо "хурагшын гүрэн үдэр" гэсэн үнгэрөө.

Железнодорожно районной ордонд хуралсаһай таһаг ЛВРЗ-гэй захиргаантай, Соёлой ордондой хүдэлмэрлэгшэдтэй хамта энэ жэлдэ түрүүлшынхээ хургуулийн богһо алхажа прохот хүүгэдыг, түрэлхидыг урижа, хүжюун согтой һайндэр элхидхэбэ. Хонгёо дуун, уран үйлэж, согтой хатар наадан дэлгэржэ, нэгэдэхи класста шонхо хүүгэдыг урмашуулан тавруулаа.

Уржадэр энэл ордон соо ЛВРЗ-гэй эхнэрнүүдэй совет нарай хэллэг баялһыг гэһэн шилжэ элхидхэбэ. Зуһалаандаа эхнэрнүүдэй баян ургасын элхидхэбэ энэ табигдаа. Гоё найхан байлаа сэгсүүд, газарай эдсэ ургуудай эхнэрнүүдэй баян ургасын элхидхэбэ энэ табигдаа. Гоё найхан байлаа сэгсүүд, газарай эдсэ ургуудай эхнэрнүүдэй баян ургасын элхидхэбэ энэ табигдаа.

ЛВРЗ-гэй эхнэрнүүдэй совет нарай хэллэг баялһыг гэһэн шилжэ элхидхэбэ. Зуһалаандаа эхнэрнүүдэй баян ургасын элхидхэбэ энэ табигдаа. Гоё найхан байлаа сэгсүүд, газарай эдсэ ургуудай эхнэрнүүдэй баян ургасын элхидхэбэ энэ табигдаа.

Т. САМБЯЛОВА.

ЗУМБАРАА - УРГАСЫН ДАЙСАН

Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудай Хүнтэйн үргэн талада зундаа таршаанууд олошороо һэн. Харин һаянай зумбараа хэзээ хэзээнэйхнээ олоор үдэһэн байха юм. Залаата ургамалнуудыг элддэг эдэнэр тарьяа ехээр гэмтээнэ. Зумбараанууд хахалагдаагүй, мүн бусад газарта нүхэ малтаба. Тарьянай ургасада хоро хүргэдэг эдэ амитад июль нарын тэнгээр үбэлдөө эдихэ хоолоо суглаулжа эхилһэнһинь нутагай хүн зонийг гайхуулаа.

Ажахыннуудай хүтэлбэрлэгшэд эдэнэртэй үдэр бүри тэмсэжэ эхилһэнхэй. Жэшээнь, Хилгана нутагай хүтэлбэрлэгшэд зумбараа олоор хюдаха зорилготойгоор хурагшадые хабаадуулна. Тэдэ нүхэ руунь уһа адхажа гү, али бусад зүйлнүүдыг хэрэглэжэ, тарьянда хоро хүргэдэг амитадыг хюдана. Хилганын ажахын хүтэлбэрлэгшэд нэгэ зумбараа алаһан хүндэ мянган түхэриг мүнгэ үгэжэ урмашуулна. Баян-Голой ажахын хүтэлбэрлэгшэд нэгэ зумбараа бариһан хүндэ хоёр килограмм ороһо үгэхэ байна. Мүн иимэ шийдхэбэри Хурамхаанай колхозой тарьян ажалай бригадын бригадир Е. Амгаланов абаа.

Манай корп.

Спорт

ХУР ХАРБАЛГА. "Гэсэрэй" гэжэ уласхоорондын клубтэй Прибайкалийн оройн Максимиха хууригдахыг буряадай хүдөө ажахын клубтэй "Колос" гэжэ спортн баазада үнгэргэгдэжэ байда. Россин Федерацийн хэдэн баһаст, хизаар болон республикануудай, Москва хотын Мөнгөлой бэлигтэй бэрхэ харбагшад уласхоорондын наадамда хабаадаха. Эдэнэй дунда һаяхан Идөөнэй нийслэл Джакарта хотодо үнгэргэгдэһэн дэлхэйн чемпионатта хабаадаһан хурагшад тусхайлбал, дэлхэйн чемпионатта Геннадий Матрофанов (Эрхүү), Баяр Бадмаев (Ага), Европн чемпионка Елена Тутатчикова (Кызыл), уласхоорондын мастернууд Балжинням Цыремпилов, Валерий Лысенко (хоюулаа Улаан-Удэһөө), Наталья

ТОБШОХОНООР

Болотова, Светлана Жигжитова, Надежда Бадмацренова (бултадаа Шэтэһээ) болон бусад би.

БАРИЛДААН. Буряад ороной сууга барилдаашан Борис Будаев Узбекистанай суглуулагдамал командын бүридэдэ оруулагдажа, һаяхан Атланта хотодо үнгэргэгдэһэн дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мурьсөөндэ эрхим зургаанай тоодо ороһон байгаа. Тийн мүнөө Б. Будаев уласхоорондын ехэ ехэ мурьсөөнүүдтэ хабаадаха зорилготойгоор Ташкент хото очообэ. Тэрэ Турцида, Иранда үнгэргэгдэхэ Уласхоорондын барилдаанай федерацийн "Гран-При" шанда хүртэхын түлөө мурьсөөнүүдтэ хабаяа туршаха.

ШАТАР. Уласхоорондын гроссмейстер Александр Зайцевай дурсаалда зориулагдаһан ехэ мурьсөөн Владивосток хотодо үнгэргэгдэхэ дэлхэйн олон

ороной бэлигтэй бэрхэ шатаршад энэ заншалта наадамда хабаададаг байна. Улаан-Удэйн хүүгэдэй спортын 8-дахи хургуулийн тренер уласхоорондын мастер Тимур Иванов энэ жэлдэ заншалта мурьсөөндэ хабаадахаар уригданхай.

ФУТБОЛ. Клубай командануудай дунда футболоор республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мурьсөөн үргэлжэлһөөр, һүүлэй турнуудта тэмсэл улам шангадажа байна. Энэ жэлдэ "Импульс" болон "Мотор" команданууд илажа гараха аргатай. Нэгэдэхэ дүхэригтэ 0:2 тоотойгоор шүүгдэһэн һаа, "Мотор" команда "Шахтертой" наадахадаа, харюугаа абаха гэһэн һанаашалгатайгаар талмай дээрэ гараба. Тийгэжэ тэдэнэр 9:2 тоотойгоор шүүгээд, 29 очкотойгоор түрүү һуури эзэлжэ ябана. Шэлэй заводой "Стеколышник" технологическа университетэй футболистнуудые 2:0 тоотойгоор шүүбэ.

Ж. БАТОМУНҚОВ.

ХУР ХАРБАЛГА хадаа буряад арадай хэр уһаа хойшо эрхилдэг спортын зүйл мүн. Тэрэ эрын гурбан наадамнай тоодо ородог юм. Манай Буряад орондо урданайнгаа ёһо заншалыг хэрэгжэ хэрэгтэ буряад номо годлээр харбалга горитой һуури эзэлнэ. Эгээл тиймэһээ Абай Гэсэрэй 1000 жэлэй ойдо зориулагдаһан һайндэрэй программада бүхэ барилдаагаар, мори урилдаагаар, хур харбалгаар мурьсөөн үнгэргэгдэһэн байгаа.

1993 ондо Гэсэрэй наадануудай Яруунын аймагай Эгэтын-Адагта үнгэргэгдэхэдэнь, хур харбалгаар һонирхолтой шанга тэмсэл болоо һэн. Республикын нийслэл хотын, Агын округой, Захаамнай болон Баргажанай аймагуудай мэргэшүүл илангала хёрхо мэргэн байһанаа харуулаа бэлэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: мэргэшүүл сагаалса дээрэ. В. МАТВИЕВСКИЙН фото.

УРДАНАЙ ДУУНУУД БУ МАРТАГДАГ!

"Ангара" гэжэ ансамбль 1994 ондо эмхидхэгдэһэн юм. Энэ ансамблийн гэгшүүд Усть-Ордын автономито округой нютагуудһаа гараһан наһатайшуул болоно. Хүтэлбэрлэгшэ Мария Ильинична Данилова наһанайнгаа амаралтада гараһанһые һаа, дуу, хатарга эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг. Хори гаран жэл соо "Магтаал" гэһэн фольклорно ансамбльтай хото, хүдөөгөөр концерт харуулжа ябаһан юм. Мүн лэ "Ангара" ансамблийн Екатерина Никитична Халтанова, Нина Алзамаевна Матанкуева, Нина Моисеевна Баирова, Ким Боснович Туманов гэгшэд "Магтаалда" дуулажа эхилээ һэн.

"Ангара" ансамбль Улаан-Удэ хотын найр наадамда, уулзалгануудта хонгёо дуунуудаа эдэлүүлдэг. Ехэнхидээ урданай буряадуудай ёохорой дуунуудыг гүйсэдхэдэг. Хатар наадамда дуратай хадаа, ансамблийн уран бэрхэ эхэнэрнүүд өөһэдөө концертын хубсаһа оёдог, угалзануудыг бүтээдэг.

Һүүлэй үедэ залуушуул, бидэнэрэй аша, гушанар түрэл һайхан ёохорой дуунуудаар һонирхдог болоо, концертдэ хабаадалсадаг, - гэжэ Нина Моисеевна Баирова хэлээ һэн. "Ангара", "Наран-Гоохон" гэхэ мэтын арадай фольклорно ансамбльнуудай ажалыг республикын арадай уран найханай түб ехэ дэмжэдэг юм. Урданай һайхан дуунуудыг углуулжа, бүри олон залуушуудыг хургажа байхыень "Ангара" ансамблийнхидта хүсэе!

Е. ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: "Ангара" ансамбль дуулана.

С. БАЛДУЕВАЙ фото

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүүрэнээр 50 жэлэй ой гүйсэбэ

ГВАРДИИН ЛЕЙТЕНАНТ

1940 он. Улаан-Удын кооперативна техникум дүүргэжэ ябаһан залуу Доржо хүбүүн Улаан Армида татагдажа, Алас-Дурна зүгтэ алба хэжэ эхилээ бэлэй. Тиин Чапаевай нэрэмжэтэ 25-дахи армида нуража гараа. хургуулия эрхимээр дүүргээд, Доржо Галсанов тусгаар мэргэн буудагшадые нургажа эхилхэн байна. Бага балшар наһанһаа намартаа хэрмэ агнан ябагдаг ушарын туһатайшые байба ха. Нютагтаа агнуурида дүй дүршэлтэй болоһон, мэргэнээр буудажа шадаха байһан гэшээ.

1943 он. Доржо Аюшиевич Коммунист партиин гэшүүндэ абтажа, взводой командиараар томилогдобо. 1945 оной августын 9-дэ империалист Японтой дайнай эхилхэдэ, Алас-Дурнын фронтын 25-дахи армиин 110-дахи взводой командиараар Доржо Галсанов дайлагдажа эхилхэн байгаа.

Хайлаарай бүхэлэлтэнүүдые эгээл түрүүлэн һамна бута сохилсоһонойнгоо түлөө Доржо Галсанов "Эрэлхэг зоригой түлөө" медалаар шагнагдаба.

—Манай алдарт сэрэгшэд шанга гэгшын довтолгоо эмхидхэжэ, арбан үдэрэй туршада, сууда гараһан Квантунска армиине бута һамна сохёо! Энэ хадаа сэрэгшэдэй иалта, манай алдарт полководецууд А.М.Василевский, Р.Я.Малиновский, К.А.Мерецков гэгшэд гайхамшагта сэсэн мэргэн байһанаа дабтан, Зүүн зүгтэ харуулаа һэн,—гээд Доржо Аюшиевич омогорхон хэлэнэ.

Гвардин лейтенант Д.А.Галсанов Пхеньян хото дайсанай һабарһаа сүлөөлэлсөөд, 1949 он болотор албаяа хэжэ, нютагтаа гвардин ахалагша лейтенант нэрэ зэргэтэй бусажа ерэхэн намтартай.

Армиһаа бусаһаар Доржо Аюшиевич түрэл Гаарга нютагтаа, Дэрэндэ сомной Соведай түрүүлэгшээр хүдэлхэдөө, Дээдэ-Баргажанай лесхоздо ойһаамад харуулһанаар ажаллахадаа, байгаали, ой тайгатаа хамгаалгада ехэ хубитаяа оруулһан байха.

Тэрэнэй эдэбхээр Жэргын заказник эмхидхэгдэһэн юм. Доржо Галсанов ниитын ажабайдалда хам оролсодог байгаа. 1965 ондо Үмхэйн аришанай хүүхүүрые шэнэһэн модоор нютагай үбгэд Цырен Дорбозоев Доржо Ринчино хоёртой бариһан юм. Тэдэнэрэй бодхоһон хүүхүүртэ Дэрэнэй үбгэд, хүгшэд орожо, үбшэ, хабшала мүнөөшье аргалһаар.

Дээдэ-Баргажанай лесхозой хүтэлбэрлэгшөөр ажаллахадаа, леснигүүдһээ

бүридэһэн үбхэшэдэй звено эмхидхээд, Уланхаанай совхоздо 2000 центнер хүрэтэр үбхэ хуряжа тушаадаг һэн.

Үбэлжэлгын эхилхэдэ, воскреснигүүдые үнгэргэжэ, отара, гүүртэнүүдэй хашаа хорёо хэлбэн заһадаг, нарай малай хорёо, хотонуудые нара соо шэнээр бодхоодог бэлэй.

Малай үбэлжэлгын үедэ отарануудта түлээ бэлдэдэг, шэлбүүхэ зөөжэ асардаг байгаа. Доржо Аюшиевич партийна суглаануудта эгээл түрүүлэн үгэ абажа, дугуу дунданууд тухай сэхэ рууһа хэлэдэг, һайн юумые үргэжэ, магтажа шададаг байһан юм. Доржо Аюшиевич Галсанов энэ намартаа 75 наһанайнгаа дабаанда гараба. Хани нүхэр Сосэг Базаровнатаа 3 хүбүү, 2 басага айл болгоо, 15 аша, зээтэй.

—Намарай сагта ой тайга соогуур ябаха аад, гансал хүни үбдэнэ,—гэжэ тэрэ хэлэнэ. Тиибэшье залуунуудта ой тайга, байгаалиа гамнагты, аришлагты, тэртнай буянай хэрэг гэжэ "нэгэтэ бэшэ хэлэһээр."

Сосэг Базаровна Доржи Аюшиевич хоёр үрэгшэлтэ үргэн Дэрэн нютагтаа үни удаан үглөөнэй нарые угтажа ябайһа даа гэжэ үрөөнэб.

В.БАТОРОВ.

ОДООЛ ТҮРГӨӨР ДҮҮРЭЭ НЭН

ЭСЭГЭОРОНОО хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илаһанай һүүлээр Совет

Правительство олон тоото сэрэгүүдэ Алас-Дурна зүг руу эльгээжэ, Квантунска армиине богони сог соо бута сохихые бэлэдхэл хэлэн юм. Тиигэжэ Забайкалийн, Алас-Дурна зүгэй 1,2-дохи фронтууд байгуулагдаа һааб даа.

1945 оной 9-нэй эртэ үглөөгүүр энэ дайн эхилжэ, сентябрийн 2-ой үдэр Японой сэрэгшэд бээс тушаагаа һэн.

Милитарис Японие илаһаар

50 жэлэй ойн ехэ һайндэр Владивосток хотодо сентябрийн эхээр үнгэргэгдэхэ.

Дайнай, ажалай ветерануудай республиканска соведэй түрүүлэгшэ М.-Ж. Ц. Гармаев энэ һайндэртэ хабаадалсаһаа ошобо.

ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНО районһоо Японой дайнда хабаадаһан ветерануудтай уулзалга районной дайнай, ажалай ветерануудай совет эмхидхэбэ. Тус соведэй түрүүлэгшэ Я. П. Скорбовский болон олонийтын

түлөөлэгшэд тэрэ дайнда хабаадаһан ветерануудта амаршалаад, зол жаргалтай, элүүр энхэ ябахыень хүсэхэн байна.

Республикын болон аймагуудай предприятинуудта, эмхи зургаануудта, хургуули, училищинуудта дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүүрэнээр 50 жэлэй ойн баярай уулзалгануудта Японой дайнда хабаадагшадые урижа, халуун дулаан хооролдоонүүд үнгэргэгдэнэ.

Манай корп.

МОГОЙТЫН СЭРЭГШЭ ДУРАСХААЛДА

Үнгэрэгшэ дайн байлдаанай үедэ Могойто нютагай болон офицерүүдэй баатаршалгануудта зориюулаһан зурал хөөрөөнүүдэй шэнэ согсолбори хэблэлхээ һаяхан багахан, яһала зохидоор зохёон эблүүлһэн ном хадаа "Могойтын сэрэгшэ" гэжэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ" гэжэн гайхмал хэблэгдэхэдээ, иматгал нютагай авторнуудай материалнуудһаа бүридэнхэй.

Энэниие хэблэхын тула Могойтын районной захирал эдэбхи гаргаа, мүнэ зөөри һомолоо. Тиихэдэ суглауулаһан авторын хадаа Зүүн Сибирийн технологическа университет Буряадай хүдөө ажарын академиин эхин шатын гуманитарна эрдэмэй факультетэй кафедрые даагша, доктор эрдэмэй кандидат Мүнхэ-Баяр Гармаев болоно. Энэ Буряадай номой хэблэлээр барлагдаа. 53 матен толилогдонхой. Оролто үгэнүүдые түүхын эрдэм В.Б.Базаржапов М.-Б.Гармаев хоёр бэлэжэ, округтой болон сэрэгшэдэй болон арын ажалшадай Иалтын түлөөтэмсэд хубита нэмэринүүдые тодорхойлоо.

Агын округ дотор Советскэ Союзай хоёр Герой Хоюулан Могойтын районһоо тоонтотой. Хүдөөгэй һаа багша ябаһан Базар Ринчино тэдэнэй нэгэн. Энэ хүнэй дагбьяа тухай зураглал эндэ толилоотой. "Баруулжаа дагбьяа нэрэгэй сэрэгэй корпусой гэгшэдэ Ринчино тухай бэшэ тэмдэглэл эндэ дурадхагдаһа. "Нэгэ тулалдаанай гитлеровецүүд минометно батарейн эзэлээд байһан нэбтэрэн орожо ябаба. Тэрэниие харамсаараа, Базар Ринчино хүрэн гүйжэ, окоптоо гараад, дайсадай хамар доронь боложо, хюдажа оробо. Табан автоматчигуудыень мухарюулаад, үшоо хоёрыень буугайнгаа хүрөөр унагаагаад, нүхэдтөө зам нээгээ" гэжэ хэлэгдэнэ. Иймэнтэ баатаршалгануудые Базар олоор гаргаһан юм. 1943 оной Житомир хото шадарай нэгэ шанга байлдаанда старшина адалан унаһан байна. Тэрэндэ Советскэ Союзай Герой нэрэ зэргэ олгогдонхой. Түрхэн нютаг Сагаан-Ууладаг табатай, үбгэд, хүгшэдһөө эхилээд, үхи хүүгэд хүрэтэр баатар хүбүүнэйнгээ мүнхэ дурасхаалыень гүн ухаандаа абанхай.

Хоёрдохи баатар Александр Парадович гэгшэ Буряадагстанда түрхэн хүн юм. "Урагнаа дабнаһадай түрүүлэгшэ гэгшэн зураглал энэ хүндэ зориюулагдана. Тагнуулаһан командир Парадович түрүүлэгшэ тоодо Днепр элргэниие гэгшэн зориг, эрэлхэг баатаршала харуулаһан байна. Советскэ Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөөд, гурба дахин шархатажа үзөөр дүүргэлсэһэн юм.

"Ажабайдалайн алдар соло" гэгшэн зураглал соо С.А.Ажалай Герой, Забайкалийн хүдөө ажарын элгэ хуталбарын нэгэн Балжинима Мажиевай сэрэг дайнайнь намтар, дүнжэдэ колхозой түрүүлэгшэ ябажа туйлаһан амжалтануудта хөөрөгдэнэ. 1942 оной эхээр Баруун фронтын зэргэдэ ор дайлалдаад, Вязьма, Смоленск, Дрогобыж, Орша, Витебск бусад хото, тосхонуудые немецүүдһээ сүлөөлэлсөө. Украин, Беларусийн дабисхэрнүүдые дайсадыа сөбөрхөлсээд, Зүүн фронт дээрэ дайгаа түгсэхэлэн юм. Улаан Одоной хоёр ордоо Ороноо Хамгаалгын нэгдэхн шатын ордонтой, "Шэнэ түлөө" болон бусад олон медалнуудтай, СССР-ий Верховной депутатаар дүрбэн зарлал соо ябаһан, Агын округой эгзэнт хүндэт эрхэтэн, Социалист Ажалай Герой болоһон юм.

"Миний зиндаа зэргэ багахан һэн" гэгшэн фронтынгоо тухай хөөрөө багшын ажалай ветеран, 278-дахи ардгийн зенитчица, ефрейтор Дулма Галсанова нэрлээ. Бологов, В.В.Волочек, бусад олон хото, һууринуудые газар гэр, блиндаж мүнөө хүрэтэр ухаанһаа унагаангүй һанажа ябадаг юм байһа.

Нилээд олон Могойтын сэрэгшэ хүбүүд баруун дайнда шэрээлсээд, дахиад эшелондо һуужа, зүүлээ һэн ааб даа. Энэ япон милитаристнуудтай тулалсалдаха хуби заяанда хүр наашалһан ха юм. Энээн тухайда хэдэн материалнууд хэблэгдэнэ. Энэ байлдаанда хабаадалсагша Ушарбай нютагай С.Дашарай яажа Японой генералые пендэ абаһан тухайгаа хөөрэнэ.

Энэ даабари бэлүүлгэдэ хабаадалсажа "Дайшалхы түлөө" медалтай бусаһан ха.

Баруун дайнда эхинһээ дүүрэтэр ябажа, шуһата зам полк даажа, японтой дайладалһан Улаан сэрэгэй кадрова Цэриитэр Базарон тухай очерк толилогдонхой. Энэ хүн Москва 1941 оной ноябрийн 7-ной парадта хабаадалсаа. Батал командир болонхой, немецэй эшэндэ хүрээд, Иалта туйлаһаа Хитадай дабисхэр дээрэ дайнайнгаа баатар зам дүүрэн юм. Энээн тухай дайнай болон ажалай ветеран Г.Балжин оморхолтойгоор хөөрөбэ.

Үнгэрхэн дайн байлдаанай баатар хүбүүд тухай богонихонуудые һаа, һонирхолтой зураглалнууд хөөрөнэ.

Энэ ном тэрэ дороб тарашоод, олон зондо хүртэнгүй байха. Тэрэ хадаа айл бүлын хүндэтэй газарта хадагалаһа болон үбгэ эсэгэнэрэйн, хани нүхэр ба аха дүүнэрэйн дурасхаал болонхой.

Нютагайхид тухайгаа ном хэблүүлхэдээ, могойтынхид хэрэг үйлдөө.

Ц.ГОНГО

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИПЖИПОВ Б.М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМЦАЕВ П. П. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНЦАЕВ В. П. (хэблэлэй директор), РИПЧИШОВ С.Д. (редакторай орлогшо), САМБЯТОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ, Каландаршвиллин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетин редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4327.

Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.15.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэдэ. Директорайн телефон: 2-40-43.

Б-0079-дхн номертойгоор бүридхэдэ абганхай. Заказ № 165.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретаридай - 2-60-91, иштитын-политическэ - 2-55-97 (даагшаны), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшаны), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-67-81, 2-57-63, олонийтын хүдэмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшаны), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Харюусалгата корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61, Баргажанда - 91-6-40.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтерн - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.